

Tema kompetensinvandring

ATTRAHERA OCH BEHÅLLA

– FLER INTERNATIONELLA
STUDENTER FÖR
MINSKADE
KOMPETENSBRISTER

FREDRIK VOLTAIRE

JANUARI 2016

Förord

Den kunskapsintensiva tjänstesektorn växer snabbt och blir allt mer internationellt orienterad. Stora behov finns av att rekrytera spetskompetens av hög internationell kvalitet. Sverige behöver därför en nationell strategi för att attrahera och behålla internationella talanger, genom bättre villkor för kompetensinvandring. Högskolepolitiken är ett område av flera som behöver vässas så att Sverige kan attrahera och behålla fler ungdomar från andra länder till studier och vidare till den svenska arbetsmarknaden. Idag är det under tio procent av de inresande studenterna som blir kvar i Sverige efter sin utbildningstid. Därför behövs ett tydligare fokus på att attrahera och behålla internationella talanger.

Efterfrågan på högre utbildning växer snabbt runt om i världen, och allt fler unga söker sig utomlands för att få tillgång till högre utbildning. En snabbt växande global utbildningsmarknad har uppstått, där Sverige har goda möjligheter att konkurrera. Sveriges förmåga att attrahera och behålla internationella studenter bör i ökad utsträckning betraktas som en form av utbildningsexport. I rapporten framgår att de inresande internationella studenterna genererar betydande skatteintäkter, ökad produktion och fler sysselsatta i näringslivet, under studietiden och efteråt genom etablering på arbetsmarknaden.

Ulf Lindberg
Näringspolitisk chef, Almega

Innehåll

1. Almegas förslag	4
2. Globaliseringen, konkurrensen och kompetensbehoven	6
2.1 Mot en global varu- och tjänstemarknad	6
2.2 Svensk konkurrenskraft i internationell jämförelse	8
2.3 Ökad export av kunskapsintensiva tjänster	10
2.4 Arbetsmarknaden blir mer internationell	11
3. Högre utbildning – möjligheter till ökad export och tillväxt	13
3.1 Hårdnande internationell konkurrens inom högre utbildning	15
3.2 Värdet av att attrahera och behålla internationella studenter	16
4. Det globala utbudet av högre utbildning	23
4.1 Orsaker till den ökade studentmobiliteten	25
4.2 Strategisk utveckling av den svenska högskolepolitiken	27
4.3 Strategier för internationalisering av den svenska högskolan	32
4.4 Studieavgifter för tredjelandsstudenter	35
5. Attrahera och behålla internationella studenter	40
5.1 Sveriges förmåga att attrahera internationella studenter	41
5.2 Sveriges förmåga att behålla och etablera internationella studenter	47
6. Slutsatser	59
Källförteckning	63

1. Almegas förslag

Sveriges långsiktiga tillväxt är beroende av satsningar på att utveckla och attrahera avancerat humankapital. Möjligheterna till akademisk kompetensinvandring är i detta sammanhang ett viktigt politiskt verktyg.

I rapporten belyses inledningsvis globaliseringens utmaningar för näringslivet och för högskolepolitiken. Den globala konkurrensen ökar på båda dessa områden, men utvecklingen medför också stora möjligheter till tillväxt och ökad export. I rapporten beskrivs hur andra länder tagit kliv mot att se högre utbildning som en viktig exporttjänst av stort ekonomiskt värde. Här har Sverige stor potential men då krävs det att den nationella strategin för internationalisering av högskolan vässas betydligt i riktning mot ökad konkurrenskraft och utbildningsexport. Exempelvis genom att öppna upp mer för etablering av privata aktörer på marknaden för högre utbildning.

I rapporten görs ett försök att beräkna exportvärdet av internationella studenter konsumtion i Sverige under studietiden, samt effekter av etablering på arbetsmarknaden. Beräkningarna tyder på att betydande värden genereras, som via spridningseffekter på ekonomin leder till en total produktionsökning på omkring 3,5 miljarder kronor i privat och offentlig sektor.

Ett annat centralt område i rapporten handlar om de konkreta möjligheterna att attrahera och behålla fler internationella studenter. Huvudfokus ligger på studenter från länder utanför EU/EES, så kallade tredjelandsstudenter. Dels för att detta är den snabbast växande studentkategorin globalt, och därmed en viktig målgrupp för utbildningsexporten. Möjligheten att attrahera och behålla internationella studenter är även viktig att ta till vara på bland annat för att minska de stora kompetensbristerna i den växande kunskapsintensiva tjänstesektorn.

Sveriges attraktivitet för internationella studenter behöver öka exempelvis genom bättre marknadsföring av Sverige som studiedestination. Möjligheterna till jobb och karriär behöver också marknadsföras tydligare internationellt. Attraktionskraften kan också höjas för internationella studenter genom satsningar på kortare handläggningstider hos Migrationsverket för att få uppehållstillstånd för studier. Snabbare hantering hos Skatteverket för att ge inresande studenter personnummer behövs också.

Etableringsgraden kan höjas genom bättre kontaktytor med arbetslivet, bättre karriärservice och större möjligheter att stanna och söka jobb efter fullgjorda studier. Dessutom behöver stipendieprogrammen för internationella studenter vässas med ökat fokus på att attrahera talanger och att studierna ska leda till jobb.

Almegas förslag:

- Etableringsgraden från studier till jobb behöver höjas, både för svenska och internationella studenter. Styrkedjan behöver stärkas kring lärosätenas arbete med utbildningssamverkan för jobb, innovation och företagande. Almega föreslår tydligare mål, riktade resurser och att utbildningssamverkan utvärderas löpande som en central del i det kommande nya nationella kvalitetssäkringssystemet för högre utbildning.
- För att stimulera små och medelstora företag att erbjuda fler praktikplatser till svenska och internationella studenter bör en modell med samverkanscheckar tas fram, som ger ekonomiska incitament till samverkan. En annan lösning som kan bidra till att fler internationella studenter rekryteras är genom att införa ett skatteavdrag för kompetensinvesteringar i små och medelstora företag. Detta kan underlätta studenternas färdigutbildning i arbetslivet.
- Ett sätt att höja etableringsgraden är genom bättre information till blivande studenter om utbildningarnas relevans för och samverkan med arbetsmarknaden. Almega föreslår att alla programutbildningar inom högskolan varudeklarerar med information och statistik som synliggör relevansen för arbetsmarknaden.
- Den nationella strategin för internationalisering behöver bli mer ambitiös, med tydligare målsättning att öka utbildningsexporten och konkurrera internationellt på den globala utbildningsmarknaden. Det behövs bland annat mer resurser för att marknadsföra Sverige bättre utomlands som studiedestination.
- Den svenska högskolans möjligheter att konkurrera internationellt kan öka genom att öppna upp för fler privata aktörer. Både i form av nya lärosäten och genom att gynna privata aktörer. Exempelvis vid köp av utbildningstjänster som utveckling av teknik för moderna digitala lärandemiljöer, produktion av innehåll och inlärningsaktiviteter (seminarier mm). Samt konsulttjänster för utveckling av nya utbildningskoncept. Avknoppning och privatisering av befintliga utbildningar med stor internationell genomslagskraft och möjlighet att attrahera betalande internationella studenter är också en möjlighet.
- Öka möjligheterna för högutbildade att få internationellt konkurrenskraftiga inkomster efter skatt i Sverige, genom sänkta marginalsatser för höga inkomster och bättre villkor i expertskatten. Möjligheten att införa en särskild expertskatt riktad till internationella studenter bör undersökas.
- Underlätta kompetensinvandringen. Förenkla byråkratin och snabba upp beslutsprocesserna kring beviljandet av tillstånd för arbete och studier. Förläng tiden internationella studenter kan stanna efter sina studier och söka jobb, från sex till arton månader. Förkorta handläggningstiderna för studie- och arbetstillstånd, och så att internationella studenter snabbare

kan få personnummer. Exempelvis genom att delegera myndighetsansvar kring beslut om studietillstånd till lärosätena.

- Gör stipendiesystemet mer orienterat mot att attrahera och behålla internationella talanger. Stipendiesystemet bör innehålla individuella incitament kopplat till etableringen på arbetsmarknaden och vidare akademisk karriär, exempelvis genom en etableringsbonus.

2. Globaliseringen, konkurrensen och kompetensbehoven

Globaliseringen har medfört stora konsekvenser för näringslivets struktur, kompetensbehov och konkurrenskraft. Det har gett stora tillväxtmöjligheter, men medför också krav på effektivisering och specialisering. Sverige har haft ett försprång genom investeringar i teknik och humankapital, men det krymper snabbt i och med att tidigare utvecklingsländer satsar mer på forskning och utbildning. Humankapitalet blir samtidigt allt mer rörligt, och konkurrensen ökar om de bästa lösningarna för att attrahera och behålla talanger internationellt.

De kunskapsintensiva tjänsteföretagen växer och blir mer exportinriktade vilket omformar kompetenskraven på arbetsmarknaden och leder till höjda kunskapskrav. Högskolepolitiken blir allt viktigare för näringslivets tillväxtmöjligheter i och med att många kunskapsintensiva tjänsteföretag står inför ökade kompetensbrister.

2.1 Mot en global varu- och tjänstemarknad

Under perioden 1950 – 2014 ökade värdet av världens samlade varuexport 322-faldigt, från 59 till 19 000 miljarder USD i löpande priser¹. Ökningen av världshandeln har varit betydligt större än den globala BNP-utvecklingen. Detta återspeglas även av att den svenska exporten ökat i andel av BNP, från 30 procent år 1993 till knappt 45 procent år 2014².

De globala transportkostnaderna har sjunkit bland annat tack vare utvecklingen av större fartyg och effektivare logistik, samt ökad datorkraft, bättre IT-lösningar och möjligheten att kommunicera snabbt globalt via internet. Det har blivit enklare att administrera stora och komplicerade handelsvolymerna och -relationer samt att hålla kontakt med internationella handelspartner.

De internationella handelshindren har minskat tack vare fler bi- och multilaterala handelsavtal. Efter andra världskrigets slut påbörjades ett arbete med att avreglera världshandeln för ökad ekonomisk integration, som en grundbult för fred och tillväxt. 1947 var startpunkten för GATT-avtalet (*General Agreement on*

¹ Valles, Guillermo, 2015.

² Ekonomifakta.se.

Tariffs and Trade) och en senare milstolpe var när Världshandelsorganisationen, WTO, bildades år 1995. WTO har i dag 161 medlemsländer.

Avregleringarna av världshandeln har medfört generellt ökat handelsutbyte, men framförallt har handeln mellan utvecklade länder i väst och utvecklingsländer i öst vuxit snabbt. Handeln mellan Asien och Europa ökade med över 50 procent mellan 1996-2006. En anledning är att flera länder i Asien blev medlemmar i WTO när organisationen bildades 1995, exempelvis Japan, Indien och Sydkorea, vilket medfört ökad öppenhet för internationell handel. Kina blev medlem år 2001.

En annan faktor som möjliggjort den ökade handeln mellan exempelvis Asien och Europa är det stora utbudet av arbetskraft i Asien. Denna arbetskraft har tidigare varit knuten främst till jordbruksproduktion, men genom globalisering och ekonomiska reformer har många asiatiska länder genomgått en snabb industrialiseringsprocess. Enligt Internationella valutafonden (IMF) fyrdubblades det globala utbudet av arbetskraft som konkurrerar på världsmarknaden under perioden 1980 – 2005, med en synlig acceleration efter 1990³.

Konsekvenserna av det snabbt ökade utbudet av relativt billig arbetskraft på världsmarknaden har debatterats flitigt. En central fråga har varit om utvecklingen leder till offshoring (utflyttning) av jobb från industriländer i väst till exempelvis de snabbväxande asiatiska "tigrarna". Oron för en hårdnande global konkurrens om jobb och företagsetableringar var en anledning till att det så kallade Globaliseringsrådet inrättades år 2007.⁴

Ekholm och Hakkala (2006) studerade effekten av offshoring på den relativa efterfrågan på arbetskraft i Sverige. De fann att ökningen av andelen importerade insatsvaror från låginkomstländer mellan 1995–2003 kunde förknippas med ca 4 procent lägre efterfrågan på gymnasieutbildad arbetskraft. Men också en ökning av efterfrågan på högskoleutbildad arbetskraft med ca 7 procent. Offshoring innebär inte bara att jobb flyttar utomlands utan medför även en positiv effekt i form av ökad produktivitet, som möjliggör fler anställningar.

En drivkraft bakom offshoringen av produktion är de ökade möjligheterna till vertikal specialisering. Det innebär att företag i olika länder inriktar sig mot olika delar i de allt mer globala värdekedjorna, från råvaruutvinning till försäljning av färdiga produkter och tjänster. Framväxten av globala värdekedjor har möjliggjorts av framsteg inom informations- och kommunikationsteknik och

³ IMF, 2007. Som mått på arbetskraft som konkurrerar på världsmarknaden används arbetskraften viktat med exporten i andel av BNP.

⁴ Becker, Ekholm och Nilsson Hakkala, 2010.

sänkta handels- och transportkostnader, som möjliggör mer avancerad informationshantering och större geografisk spridning av produktionen⁵. Det internationella handelsutbytet har därigenom blivit mer komplext och kunskapskrävande.

2.2 Svensk konkurrenskraft i internationell jämförelse

Sverige som land konkurrerar inte med andra länder på samma sätt som företag gör det, eftersom ett lands tillväxt inte minskar andra länders möjligheter att växa. Tvärtom kan tillväxt i ett land vara gynnsamt för hela världsekonomin, och ett ökat internationellt handelsutbyte brukar vanligen ge ekonomiska vinster för alla parter.

Samtidigt har de minskade internationella handelshindren och de ökade möjligheterna att sprida varu- och tjänsteproduktionen globalt medfört att nationer konkurrerar allt mer med varandra om att erbjuda goda förutsättningar för vissa typer av produktion. Skatte-, närings-, utbildnings- och migrationspolitik skapar sammantaget ett företagsklimat som har påverkan på näringslivets utvecklingsmöjligheter. Skillnader i länders företagsklimat påverkar därmed näringslivets specialiseringsmönster.

Ett exempel är att företag idag har stora möjligheter att välja var de ska placera sina huvudkontor, sin forskning, sin produktion och sin försäljning. Det har blivit vanligt att flytta och sprida dessa verksamheter utifrån en analys om var de bästa lokala förutsättningarna finns, för att maximera företagets sammanlagda konkurrenskraft.

Ur ett politiskt perspektiv leder denna utveckling till frågeställningen om det är önskvärt att näringslivet utvecklas i en viss riktning. Till exempel kan det vara fördelaktigt för tillväxt och välfärd om näringslivet kan specialisera sig mer mot verksamheter med högt förädlingsvärde och stora utvecklingsmöjligheter. Detta ger ett motiv för samhället att investera i forskning och utbildning, eftersom de kunskapsintensiva verksamheterna kan förväntas ge mer samhällsekonomisk avkastning. Men även de övriga faktorerna som påverkar det sammanvägda företagsklimatet och skapar en attraktiv miljö för kunskapsintensiva företag, är viktiga.

Effekten av ett bristande företagsklimat för kunskapsintensiva verksamheter kan bli att dessa flyttar ut till länder med bättre förutsättningar för kunskapsintensiv varu- och tjänsteproduktion. Tillväxtanalys (2015) har i en enkätundersökning frågat svenskägda företag i utlandet och utlandsägda företag i Sverige om vilka de främsta faktorerna är för lokalisering av FoU-verksamhet. De alternativ som tillskrevs störst betydelse av respondenterna var dels tillgången till kvalificerad

⁵ Ekholm, Karolina. 2008

arbetskraft, dels att det finns konkurrerande företag som är innovativa och har höga kvalitetskrav. De främsta åtgärderna som företagen i undersökningen rekommenderade för att förbättra villkoren på dessa områden är dels satsningar på utbildning och säkrad tillgång på kompetens, dels på bättre samverkan mellan exempelvis högskola och näringsliv⁶.

World Economic Forum tar varje år fram rapporten *The Global Competitiveness Report* som innehåller en rangordning av länders företagsklimat och generella förutsättningar för näringslivets konkurrenskraft. Enligt undersökningen rankas det svenska företagsklimatet år 2015 på plats nio i världen. Några exempel på områden där Sverige ligger betydligt lägre är dels förmågan att attrahera talanger från andra länder (plats 26 i rankingen) och att behålla talanger inom landet (plats 15). Rankingens inom dessa områden bygger på enkätfrågor till företagsledare som får bedöma det egna landets företagsklimat.

En annan undersökning som jämför länders förutsättningar för konkurrenskraft är Världsbankens *Doing business*, som fokuserar på effektiviteten och kvaliteten i regelverken för att starta och driva företag. Enligt *Doing business 2016* placerar sig Sverige på plats 8 i världen. I en underlagsrapport som fokuserar på Sveriges konkurrenskraft konstaterar Världsbanken att en konkurrenshämmande faktor är att den svenska arbetsmarknaden är betydligt mer rigid än de flesta andra länders⁷.

IMD World Competitiveness Center ger ut rapporten *IMD World Talent Report* som rangordnar 61 länders förmåga att konkurrera om talanger. Sverige placerar sig på plats 11 i 2015 års ranking. De variabler som drar ner Sveriges placering är exempelvis höga levnadsomkostnader (plats 46) och höga inkomstskatter (plats 47).

Tidigare utvecklingsländer rör sig uppåt i värdekedjorna

Flera tidigare utvecklingsländer i Asien har industrialiserats och utvecklats mot allt högre kunskaps- och teknologiintensitet. Exempelvis har utvecklingen i Japan och Sydkorea snabbt förskjutits allt mer bort från arbetsintensiv och lågteknologisk produktion. Först mot ”tyngre” industriproduktion som stålindustri, därefter till mer tekniska branscher som kräver yrkeskunnande som bilindustri och varv, och slutligen mot kunskapsintensiva och högteknologiska branscher⁸.

De länder som klarat denna omställning har visat starka tillväxttal de senaste decennierna. Man brukar tala om de asiatiska tigerekonomierna; först Japan,

⁶ Tillväxtverket, 2015

⁷ Världsbanken, 2014

⁸ Tillväxtpolitisk utblick, ITPS, nr 3 2007.

följt av Sydkorea, Hongkong, Taiwan och Singapore. På senare tid har Kina och Indien påbörjat samma resa, vilket skapar ett allt skarpare konkurrenstryck för svensk industri- och tjänsteproduktion.

2.3 Ökad export av kunskapsintensiva tjänster

En tillväxtmöjlighet för svenskt näringsliv är den ökade orienteringen mot kunskapsintensiv tjänsteproduktion, dels inom industrin och dels genom framväxten av en kunskapsintensiv tjänstesektor. Under de senaste tjugo åren har det skett en förskjutning av direktinvesteringarna i världen från tillverkningsindustrin till tjänstesektorn⁹. Företag inom IT, telekom, design och andra specialiserade företagstjänster har stått för en snabb ökning av exporten och antalet sysselsatta de senaste decennierna. En av de främsta utmaningarna för tillväxten inom kunskapsintensiv tjänsteproduktion är strukturella problem med kompetensbrister.

Sverige har därmed utvecklats till ett allt mer tjänsteexporterande land. 1995 var nettoexporten av varornas bidrag till BNP 7 procent, medan nettot i tjänstehandeln var negativt. 2010 var varuexportens bidrag till BNP 2,4 procent medan nettot i tjänstehandeln bidrog med 3,5 procent.

Den växande tjänsteexporten ökade mellan 1993 – 2014 från 6,6 procent till 13,2 procent i andel av Sveriges BNP. Tabellen nedan visar tjänsteexportens utveckling nedbrutet på olika tjänstetyper.

Tabell 1. Svensk nettoexport av tjänster (miljarder kronor)

	2005	2008	2011	2014
Data- och informationstjänster	7,7	30,2	47,1	56,6
Immateriella rättigheter	14,9	17,7	30,5	35,6
Finansiella tjänster, försäkringar	8,8	9,1	9,3	23,6
Transporter	22,1	23,5	19,7	19,3
Byggtjänster	1,1	-0,6	-6,1	-10,3
Övriga affärstjänster (FoU mm)	-11,3	-23,0	-6,4	-21,4
Resor (ut-in)	-28,0	-21,7	-31,6	-40,0
Övrigt	2,7	5,1	4,5	0,0
Tjänstebalans, totalt	18,0	40,3	67,0	63,4

Källa: Tillväxtverket, 2014

Andelen tjänster i exporten blir samtidigt mycket högre om man mäter i

⁹ Tillväxtanalys, 2011

termer av förädlingsvärden istället för bruttoexport. Enligt Almega (2014) ökar tjänstesektorns andel av den totala exporten från 34 till 52 procent när man studerar förädlingsvärden istället för enbart själva exportvärdet.

Globaliseringen av tjänstemarknaderna

Även om tjänste- och varuproduktion ingår i gemensamma globala värdekedjor finns det en väsentlig skillnad i globaliseringen av tjänste- och varuproduktion. Varuproduktion går att dela upp i många små steg, och denna ökade finfördelning (fractionalisation) har också blivit en effekt av globaliseringen. Varuproduktion kan också skiljas i tid från konsumtionen vilket också underlättar geografisk spridning (dispersion).

Ett exempel är biltillverkningen som är uppdelad på en stor mängd komponenttillverkare i ett stort antal länder runt om i världen. Handeln med bilkomponenter omfattar nästan 8 procent av världshandeln¹⁰.

Tjänsteproduktion är däremot betydligt svårare att finfördela och koppla loss från tjänstekonsumtionen. Tjänster kräver en hög grad av marknadsnärvaro. Enligt Tillväxtanalys (2011) har detta inneburit att globaliseringen går olika vägar för tjänste- och industriproduktion. Inom tjänster sker globaliseringen genom marknadssökande investeringar, för att komma nära de nya kunderna och konsumenterna runt om i världen. Globaliseringen inom varuproduktionen har varit mer faktorsökande där företag exempelvis valt att lägga produktion i lågkostnadsländer för att sänka produktionskostnaderna.

De marknads- och tjänsteorienterade investeringarna gynnar ofta sysselsättningen i höginkomstländer som Sverige, medan de faktorsökande leder till utflyttning av jobb. I Tillväxtanalys rapport framgår att det är de marknadssökande direktinvesteringarna som ökat mest. Detta har möjliggjort tillväxt i tjänstesektorn, och är en bidragande förklaring till att antalet sysselsatta i kunskapsintensiva tjänstebranscher ökat från 594 000 till 1 089 000, mellan 1994 och 2004.

2.4 Arbetsmarknaden blir mer internationell

Svenska företag etablerar sig allt mer utomlands och det är framförallt tjänsteföretag som stått för den största expansionen av antalet sysselsatta i utlandet mellan år 1996 – 2012 åren, från c:a 100 000 till 600 000 personer¹¹. Totalt finns över en miljon anställda i svenska företag utomlands. Kommersiell närvaro

¹⁰ Ibid.

¹¹ Tillväxtanalys 2013. En stor del av ökningarna kan förklaras av svenska köp av utländska företag.

utomlands är vanligare än handel över gränser när tjänsteföretag ska tillhandahålla en produkt jämfört med industriföretag¹².

Samtidigt fick vi också en ökad närvaro av utländska företag i Sverige, även här står tjänstesektorn för större delen av ökningen. Se tabellen nedan¹³.

Tabell 2. Sysselsatta i internationella företag

År	Sysselsatta i svenska företag utomlands		Sysselsatta i utländska företag i Sverige	
	Tjänstesektorn	Industrin	Tjänstesektorn	Industrin
1996	100 000	500 000	130 000	137 000
2012	600 000	600 000	400 000	204 000

I en undersökning av internationella små och medelstora företag i Europa (Cedefop, 2002) lyftes bland annat dessa tre kompetenser fram som centrala för framgång:

- Kunskaper i utländska språk.
- Kunskap om utländska marknader.
- Kommunikationsförmåga.

Liknande kompetenskrav framkom i en rapport åt Globaliseringsrådet (Achtenhagen, 2011) där följande kompetenser lyftes fram:

- Personlig internationell orientering. Språkkunskaper, erfarenhet av resor, studier, jobb utomlands. Erfarenhet av mångkultur.
- Erfarenhet av organisationers förmåga av och resurser för att verka framgångsrikt i andra länder
- Erfarenhet av andra marknader, om kunders preferenser och om konkurrensläget m.m.

¹² Tillväxtanalys, 2011

¹³ Tillväxtanalys 2014. Utöver tjänste- och industriföretag finns även sysselsatta i utlandsägda företag inom branscherna bygg, energi, vatten m.fl.

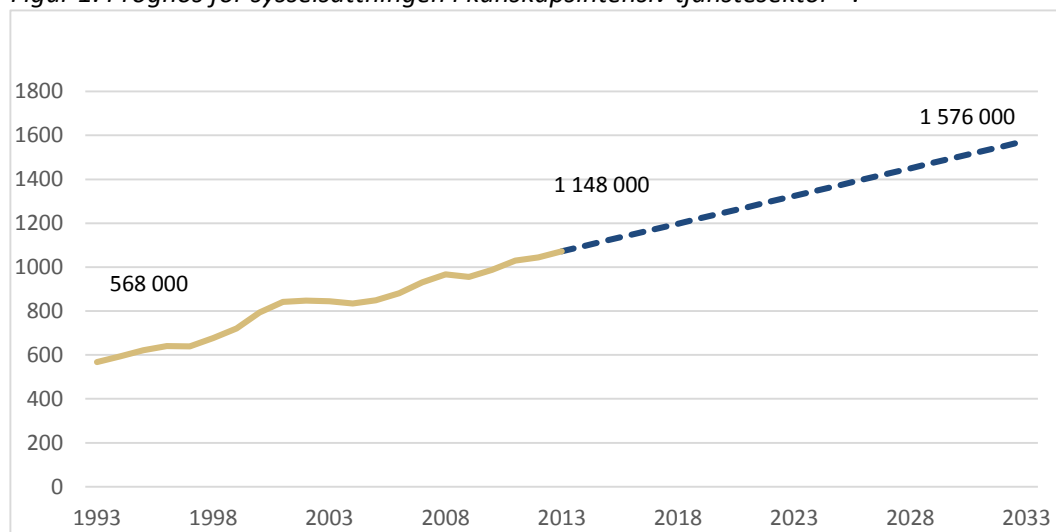
3. Högre utbildning – möjligheter till ökad export och tillväxt

Samhällets, individernas och näringslivets utbildninginvesteringar är viktiga för tillväxten. Eklund, Karlsson och Pettersson (2013) finner i en undersökning att tillväxten av högutbildade inom näringslivet svarade för ca 50 procent av den totala ekonomiska tillväxten under perioden 2001-2010. De visar också att det på företagsnivå finns ett tydligt samband mellan immateriella investeringar och tillväxt.

Behovet av fortsatta satsningar på högre utbildning är stort för att möta den stigande efterfrågan på högskoleutbildning i näringslivet. Globalisering, digitalisering och tjänstefiering är några av de megatrender som driver på kunskapskraven och förändringarna på arbetsmarknaden. Näringslivet blir allt mer komplext, innovativt och internationellt, och högskolepolitiken behöver hantera dessa utmaningar på ett följsamt sätt.

Antalet sysselsatta i den kunskapsintensiva tjänstesektorn har ökat med 504 000 personer mellan 1993 – 2014. Om trenden håller i sig kommer ytterligare 500 000 personer behöva rekryteras de kommande 20 åren. Huvuddelen av jobben kräver lång yrkeserfarenhet och högskoleutbildning.

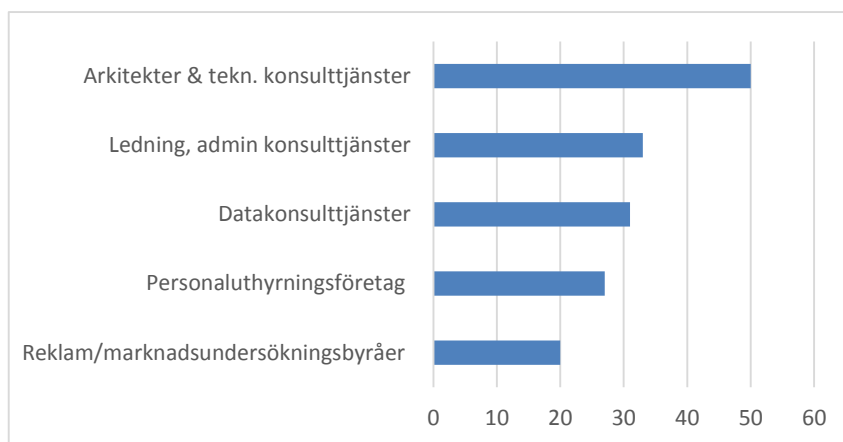
Figur 1. Prognos för sysselsättningen i kunskapsintensiv tjänstesektor¹⁴.

Den snabba jobbtillväxten inom kunskapsintensiva tjänster ger kompetensbrister. Enligt Konjunkturinstitutets senaste Konjunkturbarometer från andra kvartalet 2015 utmärker sig följande branscher inom den kunskapsintensiva tjänstesektorn genom att de i hög grad anger bristen på arbetskraft som den trångaste sektionen i verksamheten.

¹⁴ SCB:s arbetskraftsundersökningar samt egna beräkningar. Antagandet är att tillväxten i prognosperioden motsvarar tidigare årlig genomsnittlig tillväxt i perioden innan.

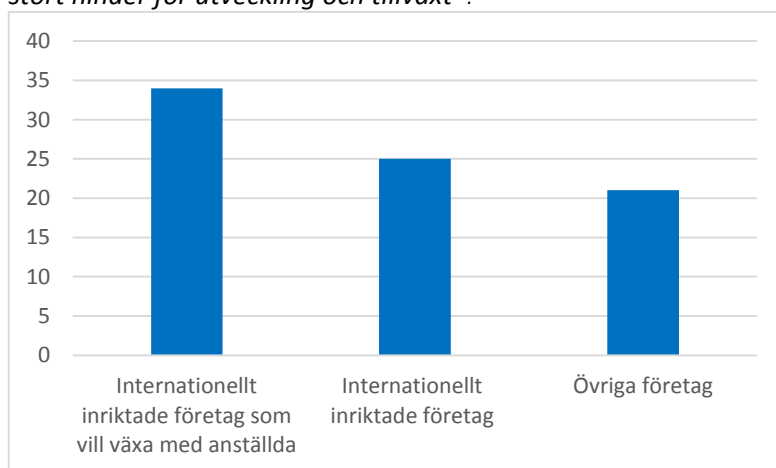
Figur 2. Kunskapsintensiva tjänstebranscher där brist på arbetskraft är den trångaste sektionen i verksamheten¹⁵.

Enligt barometern har ungefär hälften av företagen inom arkitekt- och teknikinriktade konsulttjänster mycket svårt att hitta rätt kompetens. För dessa är rekryteringsproblemen en allvarligt tillväxthämmande faktor. Därutöver finns många företag som har rekryteringsproblem men i mindre omfattning.

Det finns även ett samband mellan internationalisering och kompetensbrister. I en undersökning från Tillväxtverket (2014) framkommer att många internationellt inriktade företag ser bristen på tillgång till arbetskraft som ett stort tillväxthinder.

Figur 3. Andel företag som upplever att bristande tillgång till lämplig arbetskraft är ett stort hinder för utveckling och tillväxt¹⁶.

¹⁵Konjunkturinstitutet, 2015. Andel företag som anger att trångsta sektorn för företagets verksamhet för närvarande är brist på arbetskraft.

¹⁶ Tillväxtverket 2014. "Internationellt inriktade företag" omfattar de som är internationella i dag (har internationell handel och nätverk) och de som ser internationalisering som en möjlighet på sikt.

Enligt en rapport från IT&Telekomföretagen är efterfrågan på exempelvis mjukvaru- och systemutvecklare, IT-arkitekter och projektledare mycket stark. Tillgången på dessa och en rad andra specialkompetenser inom branschen är redan för liten. Enligt rapporten uppskattas bristen på personal med IT-kompetens i Sverige uppgå till 60 000 personer år 2020¹⁷.

3.1 Hårdnande internationell konkurrens inom högre utbildning

I början av 1970-talet var utbildningsnivåerna i exempelvis Japan och Sydkorea betydligt lägre än i Sverige, i dag har de kommit ikapp och förbi. År 2013 var andelen av befolkningen med högskoleutbildning 37 procent i Sverige, 43 procent i Sydkorea samt 47 procent i Japan¹⁸. Det har funnits och finns fortfarande en medveten strategi i dessa länder att vässa sin konkurrenskraft genom stora satsningar på högre utbildning.

Utvecklingen i Times *Higher Education World University Rankings* 2011 – 2014 visar att asiatiska universitet klättrar snabbt mot toppen. Från noll till två universitet bland topp 25, och från två till sex universitet bland topp 50. Svenska lärosäten har under flera års tid tappat positioner. Karolinska institutet tappade från plats 32 till 44 mellan 2011 och 2014, Uppsala universitet tappade från plats 87 till 98 och Lunds universitet gick från plats 80 till 119. Att svenska lärosäten tappar i rankingen beror främst på att universitet i andra länder förbättrat sina poäng relativt mer och därmed klättrat förbi.

Stockholms universitet klättrade från plats 131 till 98 och går därmed mot strömmen. Att Stockholms universitet fått högre ranking beror på att man förbättrat sina resultat på alla undersökta områden: utbildningens och forskningens rykte och kvalitet, hur mycket forskningen vid lärosätet citeras av andra, hur man lyckas med internationaliseringen av utbildning och forskning, samt samverkan med och kunskapsöverföring till näringslivet.

Ett internationellt exempel på ett lärosäte som lyckats klättra snabbt i rankingen är Nanyang Technological University i Singapore som under perioden 2011 – 2014 har klättrat från plats 169 till plats 61. Dessutom rankas man etta på listan av de bästa yngre lärosätena i världen. NTU leds av svensken Bertil Andersson, som menar att framgångarna beror på flera faktorer: förmåga att attrahera ”top talent” på senior post-doc nivå, högklassig infrastruktur för forskning och bra samverkan med ledande företag¹⁹.

¹⁷ IT&Telekomföretagen, 2015

¹⁸ Ekonomifakta.se. Andel av befolkningen i åldrarna 25 – 64 år.

¹⁹ Artikel på www.timeshighereducation.co.uk

3.2 Värdet av att attrahera och behålla internationella studenter

Internationalisering av den högre utbildningen medför en rad positiva värden. I detta avsnitt ligger fokus på de mätbara ekonomiska effekterna av att ta emot och behålla internationella studenter ur samhällets perspektiv. Men det finns också andra plusvärden för individer, samhälle och företag. Några av dessa kvalitativa effekter av inresande studenter redogörs för i nedanstående tabell.

Tabell 2. Lista över kvalitativa effekter av inresande studenter

<u>Under utbildningstiden</u>
Svenska studenter lär sig verka i en internationell miljö.
Ökad interkulturell förståelse och nya perspektiv i utbildningarna.
Svenska lärosäten får höjt akademiskt rykte.
Svenska lärosäten får ökade samarbetsmöjligheter internationellt.
Mindre utbildningar kan få större volymer och bli starkare.
Konkurrensen om studenter kan driva fram höjd kvalitet i utb.
<u>Efter utbildningstiden</u>
Hemresande studenter bidrar till utveckling i hemlandet. Ekonomiskt och demokratiskt, individuellt och nationellt.
Hemresande studenter bidrar till fler kontaktmöjligheter för svenska företag, politiker och organisationer.
Etablerade studenter bidrar till minskade kompetensbrister i privat och offentlig sektor, i Sverige.
Etablerade studenter bidrar till bättre mångkultur och internationell förståelse i svenska företag.
Etablerade studenter bidrar till innovationer och teknisk utveckling i Sverige.
Bättre samarbetsklimat mellan länder med studentutbyten.

Ekonomiskt värde

Att erbjuda utbildning till internationella studenter kan generera betydande ekonomiska värden för samhälle, individ och näringsliv. En del av dessa värden är förknippade med köp och försäljning av utbildningstjänster, andra värden uppstår genom studenters etablering på arbetsmarknaden och konsumtion av varor och tjänster i värdlandet under och efter studietiden.

Det förstnämnda fallet, när det sker köp och försäljning av utbildningstjänster, kan exempelvis bestå av:

- Studieavgifter från inresande betalande studenter.
- Svenska lärosäten etablerar sig utomlands och får ersättning antingen via anslag eller genom studieavgifter.
- Konsulttjänster vid start och drift av utbildningar utomlands, samt vid utvecklingsuppdrag åt utländska lärosäten.

Indirekta ekonomiska värden kan bestå av exempelvis:

- Internationella studenters konsumtion i Sverige under och efter studietiden

- Besparingar i form av de utbildningsinvesteringar internationella studenter bär med sig från sina hemländer
- De internationella studenter som etablerar sig på arbetsmarknaden bidrar med jobb, företagande, inkomster till statskassan, minskade kompetensbrister och ökade exportmöjligheter.
- Spridningseffekter på svensk ekonomi

Det ekonomiska värdet av att attrahera och behålla internationella studenter är sannolikt mycket stort. Enligt en artikel från 2009 värderas den globala utbildningsmarknaden till över 100 miljarder USA-dollar²⁰.

Internationella studenter som konsumenter

Den australiska regeringen har ett tydligt fokus på utbildning som en viktig exportmarknad, med fokus på internationella studenters konsumtion i värdlandet under studietiden. Man beräknar att exportvärdet av de inresande internationella studenterna uppgår till hela 17,6 miljarder australiska dollar år 2014, vilket motsvarar över 100 miljarder svenska kronor. Dessutom ökade dessa exportintäkter med 7,4 procent från år 2013, och totalt 17,3 procent jämfört med år 2012.

Beräkningen av exportvärdet av de internationella studenterna utgår dels från att studenterna köper utbildningstjänster (och betalar med studieavgifter), och av studenternas övriga konsumtion i Australien under sin studietid.

De största intäktskategorierna kopplat till inresande studenter till Australien är enligt rapporten:

- Studieavgifter 46,9 %
- Livsmedelskonsumtion, nöjen, boende 31,8 %
- Sällanköpsvaror 5,7 %

I förlängningen genererar exportintäkterna från internationella studenters konsumtion och studieavgifter en höjd sysselsättning på 126 240 personer i Australien, via spridningseffekter på ekonomin²¹.

Även i Finland har en liknande analys gjorts vilket visar att internationella studenter bidrar till den finska ekonomin med sin konsumtion till ett värde av 8 500 euro per person och år, dvs sammanlagt totalt 170 miljoner euro för de c:a 20 000 internationella studenterna i landet²².

²⁰ Artikel på www.universityworldnews.com/ år 2009

²¹ Australian Council for Private Education and Training, 2009

²² Artikel på Aalto universitetets studentkårs hemsida, 2013

År 2014 var hela 25 procent av alla studenter inskrivna vid lärosäten i Australien inresta från andra länder. I Sverige är motsvarande andel endast 4,6 procent, 2014.

Värdet av tidigare utbildningsinvesteringar som studenterna för med sig

Saco (2015) har räknat på vad det kostar att utbilda en akademiker från grunden i Sverige, c:a 2,45 miljoner kronor. Detta är den möjliga besparingspotential som finns för varje utländsk nyexaminerad student som etablerar sig på arbetsmarknaden – förutsatt självkostnadsfinansiering av högskolestudier i Sverige, eller högskolestudier utomlands. Samtidigt är det troligt att det behövs insatser för att möjliggöra sådan etablering i form av utbildning i svenska, kompletterande högskoleutbildning och insatser för validering. Men det ekonomiska nettovärdet är fortfarande stort efter avdrag för dessa kostnader.

Minskade kompetensbrister i svenska företag och offentlig sektor

Det framgick i föregående kapitel att arbetsmarknaden blir allt mer internationell och näringslivet allt mer kunskapsintensivt. Det leder till ökad efterfrågan på högskoleutbildade och på personer med internationell kompetens. Det har också medfört växande kompetensbrister i en rad branscher. Rekrytering av internationella studenter är här en stor möjlighet.

Enligt en studie genomförd av Boston Consulting Group (2013) har tredjelandsstudenter (från länder utanför EES-området) som beviljats arbetstillstånd oftare mer avancerade jobb än genomsnittet bland Sverigefödda. Bland tredjelandsstudenterna fick 53 procent jobb inom arbeten som kräver teoretisk specialistkompetens medan motsvarande andel bland Sverigefödda i snitt är 18 procent.

Behovet av kompetensinvandring är stort eftersom antalet inrikes födda i arbetsför ålder minskar framöver²³. I Sverige har nästan hälften av sysselsättningsökningen efter 2010 bestått av personer födda utomlands. Detta kan jämföras med situationen i Finland där sysselsättningen stagnerat, vilket delvis förklaras av att en minskande arbetsför befolkning inte kompenseras av ett inflöde av arbetskraft på samma sätt som i Sverige.

Enligt Arbetsförmedlingen (2014) har de utrikes födda bidragit till en höjning av sysselsättningen med 242 000 jobb, 2005 – 2014 i Sverige. De utrikes födda står också helt för ökningen av gruppen personer i befolkningen i arbetsför ålder efter 2008, då antalet inrikes födda i gruppen började minska.

²³ Almega, 2014.

Ökade exportmöjligheter

Aktuell forskning tyder på ett starkt samband mellan invandring och möjligheterna för företag och nationer att agera framgångsrikt på de internationella exportmarknaderna. Nationalekonomerna Andreas Hatzigeorgiou och Magnus Lodefalk har i en forskningsöversikt visat att invandring har positiva effekter på utrikeshandeln. En del av forskningsöversikten fokuserar på studier på landsnivå. Här framkommer att om invandringen ökar med en procent i ett land, så ger det ungefär 0,2 procent högre utrikeshandel och 0,2 – 0,3 procent tillväxt av de utländska direktinvesteringarna. För Sverige skulle därmed en procent ökad invandring motsvara drygt två extra miljarder kronor i varuexport och fyra miljarder i ökade investeringar. En annan del av forskningsöversikten handlar om företagsstudier, och dessa tyder på att effekterna av invandringen är ännu starkare på företagsnivå. För ett exportinriktat företag kan anställandet av en utlandsfödd person generera exportökningar på 1 – 3 procent, genom att företaget får ökade kunskaper om och kontakter med utlandsmarknader.

Enligt ett working paper från IFN, Institutet för näringslivsforskning, ger varje person med eftergymnasial utbildning som anställs i exporterande företag ytterligare tre arbetstillfällen i icke-exporterande näringsgrenar²⁴.

Ökade offentliga inkomster.

I en rapport från Arena idé (2015) gör författarna beräkningen att den sammanlagda nettovinsten för de offentliga finanserna av invandringen från 1950 fram till i dag uppgår till 900 miljarder kronor. Nettovinsten beror i hög grad på att den tidigare delen av den undersökta perioden dominerades av arbetskraftsinvandring. Detta visar att invandring kopplat till jobb och kompetensbrister medför en stor samhällsekonomisk potential.

Internationella studenter bidrar till ökade offentliga intäkter dels genom de studieavgifter de betalar, dels genom sin konsumtion i Sverige under studietiden vilket ger skatteintäkter kopplat till ökad konsumtion, produktion och sysselsättning.

Ekonomiskt värde av internationella studenter i Sverige

I det följande görs ett försök att beräkna de ekonomiska värden internationella studenter skapar under och efter sin studietid i Sverige. Framförallt genom deras konsumtion av varor och tjänster, och denna konsumtions spridningseffekter. Men också genom de studieavgifter som tredjelandsstudenter idag betalar. Dessutom beräknas effekterna av den lön som etablerade studenter väntas få efter sin studietid, i form av direkta skatteintäkter samt produktionsökningar och skatteintäkter via de etablerade studenternas konsumtion. Beräkningarna av spridnings- eller multiplikatoreffekterna görs med hjälp av så kallad input output

²⁴ IFN, 2012

analys, som utgår från de input-output tabeller som finns för nationalräkenskaperna.

Input-output tabellerna visar hur stora flödena är av varor och tjänster mellan olika näringsgrenar. För att tillverka en vara eller produkt som konsumeras behöver de tillverkande branscherna en rad insatsvaror från andra branscher, vilket i detta fall innebär att studenternas konsumtion driver fram ökad produktion i näringslivet. I input-output analysen framkommer också vilken lönesumma och vilka skatter som krävs för att möta den ökade efterfrågan. I beräkningarna har vi använt oss av typ 1 multiplikatorer. Dessa tar hänsyn till i vilken grad den ökade konsumtionen genererar ett ökat behov av insatsvaror, och insatsfaktorer (tex arbete i form av lönesummor).^{25, 26}

Utgångspunkten är att det fanns 19 216 internationella helårsstudenter i Sverige läsåret 2012/13, och att deras genomsnittliga årliga konsumtionsbudget är 80 100 kr. Detta genererar en total konsumtion under studietiden på 1 539 miljoner kr, vilket adderas till den slutliga totala konsumtionen i input output tabellen. Den nya totala konsumtionen genererar därigenom ökad efterfrågan på insatsvaror vilket driver upp produktionen i näringslivet med 2 726 miljoner kronor. Eftersom efterfrågan på insatsvaror ökar blir den totala produktionsökningen större än studenternas konsumtion. Slutresultatet blir att lönesumman inklusive de sociala avgifterna ökar med 578 miljoner kronor, 1 623 personer fler sysselsätts i olika branscher och sektorer, och skatteintäkterna ökar med 469 miljoner kronor. Detta är resultatet av studenternas konsumtion under studietiden.

Därefter beräknas de ekonomiska effekterna av att tio procent av de internationella studenterna etablerar sig på arbetsmarknaden, dvs 1922 personer. Antagandet är att de får en ingångslön motsvarande civilingenjörers, dvs 29 300 kr/mån. Detta genererar en sammanlagd löneinkomst om 675 miljoner kronor vilket i sin tur genererar ca 329 miljoner kronor i ökade skatteintäkter för samhället genom arbetsgivaravgifter och inkomstskatt. Kvar finns 473 miljoner kronor att konsumera för vilket används som ingångsvärde i en ny input-output analys. Denna ger tillhanda att produktionen i näringslivet ökar med 838 miljoner kr vilket även genererar nya skatteintäkter om 144 miljoner kr. Siffrorna sammanfattas i figur 4 nedan.

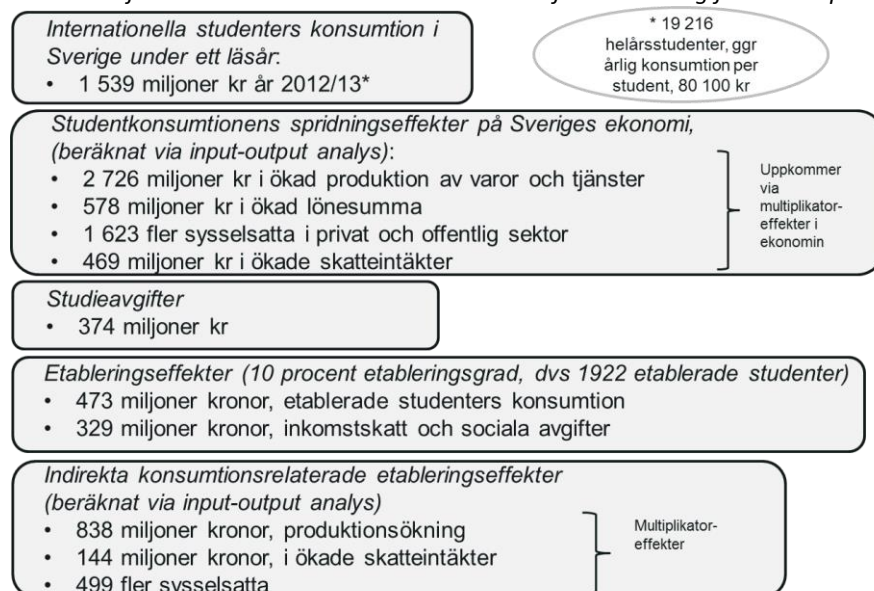
Beräkningarna bygger på antagandet att de internationella studenterna studerar ett år i Sverige och att de som sedan etableras på arbetsmarknaden jobbar ett år

²⁵ Typ 2 multiplikatorer skulle innebära att dessa effekter förs in i input-output analysen igen för att se vad som händer med konsumtionen i nästa steg när lönesumman höjts och därigenom konsumtionsefterfrågan ökat ännu mer

²⁶ Exempel på liknande beräkningar finns i rapporten *The financial impact of cross-border student mobility on the economy of the host country*, DAAD. 2013.

i Sverige. Siffrorna kan därmed ses som ett flöde till studier och arbete ett givet år. I själva verket kan det vara så att internationella studenter studerar exempelvis tre år och stannar två år, vilket ger andra totalsummor. Statistik kring den genomsnittliga längden på studietid och arbetstid i Sverige efter studierna, för internationella studenter, verkar emellertid saknas.

Figur 4. Uppskattning av internationella studenter "exportvärde" relaterat till konsumtion av varor och tjänster samt skillnaden mellan intäkter från studieavgifter och stipendier.

Utöver tidigare beskrivna effekter finns i figuren även de ansöknings- och studieavgifter om totalt 374 miljoner kr som betalades av tredjelandsstudenter år 2014.

Ovanstående kalkyl visar att det finns stora ekonomiska värden förknippat med att attrahera internationella studenter till Sverige och behålla dem på arbetsmarknaden. Totalt genererar de internationella studenterna 942 miljoner kr i skatteintäkter till stat och kommuner, plus 374 miljoner kronor i anmälnings- och studieavgifter. Studenternas konsumtion under och efter studietiden (för de som etableras på arbetsmarknaden) genererar totalt 3 564 miljoner kronor i ökad produktion av varor och tjänster, samt 2 122 fler sysselsatta.

En annan frågeställning gäller vilka de ekonomiska effekterna blir på den offentliga sektorns ekonomi, dvs. intäkter och utgifter för stat, landsting och kommuner. Tabell 3 nedan redovisar en beräkning av dessa effekter.

Tabell 3. Effekter på den offentliga sektorns ekonomi.

Budgetkalkyl offentlig sektor								
	DIREKTA EFFEKTER			INDIREKTA EFFEKTER				
	Intäkter		Kostnader	Intäkter			Kostnader	
Läsåret 2012/13	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	Netto, intäkter minus utgifter. Etablerings grad 10 %.
Ej betalande interna- tionella studenter	16 116	0	75 000	24 386	7 493	17 123	1500	
Betalande interna- tionella studenter	3 100	118 000	118 000					
Totala intäkter och utgifter för offentlig sektor, miljoner kronor		366	1 575	469	144	329	29	-296
				Scenario höjd etablering sgrad till 20 %	H.	I.	J.	Netto, etablerings grad 20 %
					288	658	58	235

A. Antal inresande helårsstudenter

B. Ansöknings- och studieavgifter, per inresande helårsstudent

C. Utbildningskostnad genomsnitt per inresande helårsstudent

D. Skatteintäkter från studenternas konsumtion under studietiden, per inresande helårsstudent

E. Skatteintäkter från konsumtion efter studietiden. Etableringsgrad 10 %.

F. Skatteintäkter kopplat till lön för de som etablerats. Etableringsgrad 10 %.

G. Konsumtion av offentliga tjänster för de som etablerats. Etableringsgrad 10 %.

H. Skatteintäkter från konsumtion efter studietiden. Etableringsgrad 20 %.

I. Skatteintäkter kopplat till lön för de som etablerats. Etableringsgrad 20 %.

J. Konsumtion av offentliga tjänster för de som etablerats. Etableringsgrad 20 %.

Effekterna på den offentliga sektorns ekonomi skiljer sig från de som redovisades i figur 3 tidigare genom att även ta med kostnaderna för att tillhandahålla utbildning samt för att tillhandahålla offentliga välfärdstjänster för de som etableras efter studietiden

De direkta intäkterna består av ansöknings- och studieavgifter (B.), medan de direkta kostnaderna består av statens kostnad för att finansiera motsvarande utbildningsplatser (C.). Betalande internationella studenter väljer mer kostsamma utbildningar än utbytesstudenter och därför är beloppet per

utbildningsplats högre. De indirekta intäkterna till statskassan uppkommer genom input-output analys av internationella studenter konsumtion under studietiden (D.) och efter studietiden vid etablering på arbetsmarknaden (E.). (F.) består av sociala avgifter och inkomstskatt på lönesumman för de internationella studenter som etableras på arbetsmarknaden. Ingångslönen antas vara 29 300 kr. (G.) representerar den ungefärliga kostnaden för konsumtion av offentliga tjänster för en individ mellan 26-29 år, exklusive köp av utbildningstjänster²⁷.

Summan av intäkts- och kostnadsposterna i tabell 3 ovan²⁸ visar att nettot för den offentliga sektorn av att ta emot internationella studenter blir negativt, minus 296 miljoner kronor, om endast 10 procent av de internationella studenterna som kommer till Sverige etablerar sig på arbetsmarknaden. Men om etableringsgraden höjs till 20 procent blir nettot positivt, plus 235 miljoner kronor. Samtidigt fördelas kostnader och intäkter ojämnt mellan staten och kommunerna. Staten tar huvuddelen av kostnaderna, framförallt via finansiering av högskoleutbildning, medan kommunerna får en stor del av intäkterna via den kommunala inkomstskatten.

Därmed framgår tydligt värdet av att inte bara attrahera internationella studenter utan även etablera dem på arbetsmarknaden. Särskilt som det tillkommer ytterligare positiva effekter av etablering på arbetsmarknaden, bland annat i form av minskade kompetensbrister och ökade exportmöjligheter för svenskt näringsliv.

4. Det globala utbudet av högre utbildning

Utbildningspolitiken har under de senaste decennierna gått från att vara en i huvudsak inhemsk fråga till en i högsta grad internationell. Antalet studenter som studerar utanför sitt hemland har ökat från 2,1 miljoner år 2000 till 4,5 miljoner år 2012²⁹. De svenska universiteten och högskolorna verkar alltmer på en global utbildningsmarknad, och konkurrerar med lärosäten runt om i världen om att attrahera studenter, lärare och forskare.

Figur 5 nedan visar den globala utvecklingen av antalet utresande studenter, d.v.s. de som studerar utanför sitt hemland, under perioden 1999 – 2013. Från drygt 1,5 miljoner år 1999 till 3,5 miljoner år 2013³⁰.

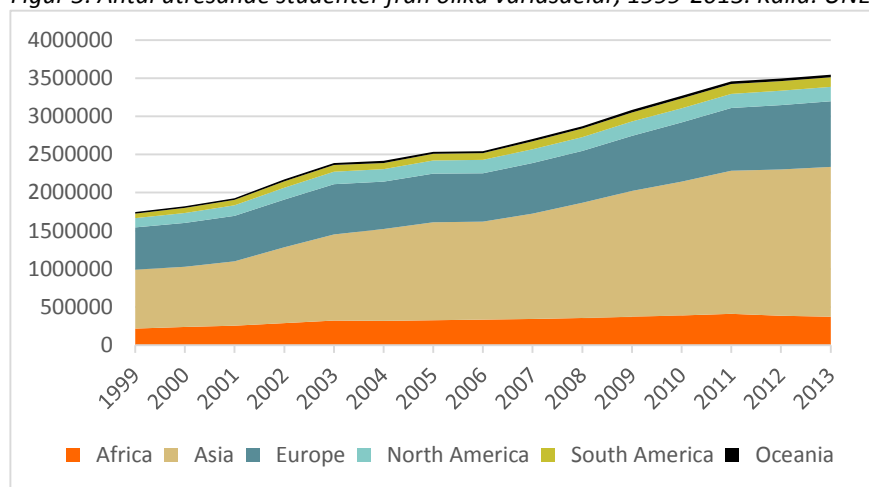
²⁷ Konjunkturinstitutet, 2014. Diagram 13.

²⁸ (B.)+(D.)+(E.)+(F.) - (C.) - (G)

²⁹ Oecd, *Education at a glance. Indicator C3*. 2014

³⁰ UNESCOs statistik över antalet internationella studenter skiljer sig från OECDs. För en diskussion av skillnaden se World Education News & Reviews, 2009

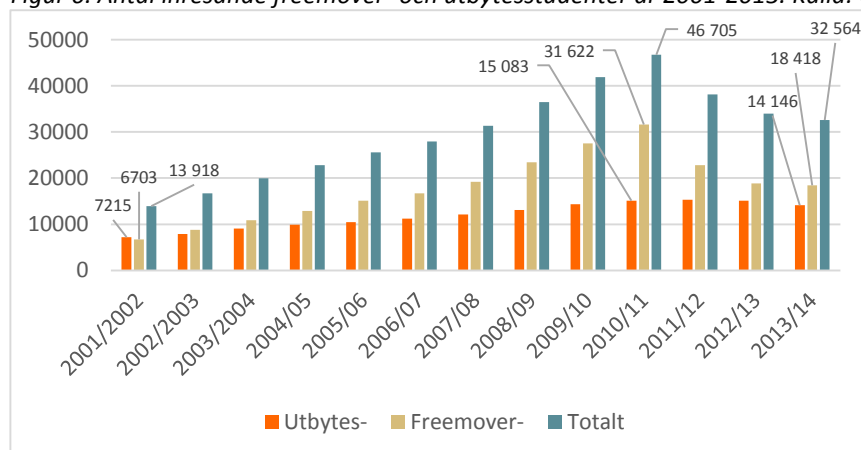
Figur 5. Antal utresande studenter från olika världsdelar, 1999-2013. Källa: UNESCO; UIS.

En stor del av ökningen beror på att allt fler asiatiska ungdomar studerar utanför sina hemländer, men antalet utresande studenter har ökat i alla världsdelar. Antalet utresande studenter från länder i Asien har under perioden 1999 – 2013 ökat från 771 000 till 2 000 000.

Detta har även medfört ett ökat inflöde av internationella studenter till lärosäten i Sverige, mellan 2001 – 2013 ökade antalet inresande studenter från c:a 14 000 till 32 000.

Figur 6. Antal inresande freemover- och utbytesstudenter år 2001-2013. Källa: UKÄ.

Statistiken som redovisas i figuren ovan visar antalet nytilkomna och fortsättningsstuderande internationella studenter. De nytilkomna studenterna var exempelvis 21 400 läsåret 2013/14. Statistiken visar på ett tydligt trendbrott efter läsåret 2010/11, med ett minskande antal inresande studenter. Mer om detta i avsnitt 4.4.

4.1 Orsaker till den ökade studentmobiliteten

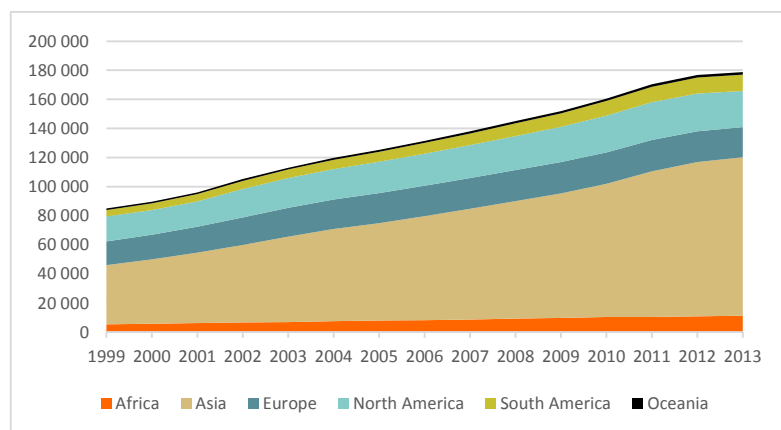
Drivkrafterna bakom migration brukar delas upp i push- och pullfaktorer, en analysmodell som även kan appliceras på studentmigrationen.

Push-faktorer

Push-faktorer är sådana som "trycker ut" studenter från sina hemländer, både genom förutsättningar för utlandsstudier och hinder för utbildning i hemlandet. En generell push-faktor som drivit utvecklingen mot ökad internationell studentmigration är en växande global studentpopulation. Genom att utvecklingsländerna investerar mer i utbildning får de unga i dessa länder större möjligheter till högre studier och studier utomlands.

Antalet högskolestudenter i världen har ökat från 80 miljoner år 1999 till 180 miljoner år 2013. Asien står för huvuddelen av ökningen, från 41 till 109 miljoner studenter. Andra faktorer som bidrar är exempelvis att 9 av 10 unga i åldrarna 10-24 år finns i utvecklingsländerna³¹, medan de flesta lärosätena fortfarande finns i mer avancerade ekonomier.

Figur 7. Studenter i högre utbildning, tusental, 1999 – 2013. Källa: UNESCO:s statistikdatabas UIS.

Högre utbildning leder till ökad medvetenhet om andra länders utbildningsutbud, men också ökade möjligheter att migrera – eftersom många länder ser positivt på möjligheten att ta emot internationella studenter och högutbildade.

En annan faktor som bidragit till den ökade studentmigrationen är att det trots utbyggnaden av systemen för högre utbildning i Asien finns ett stort efterfrågeöverskott på utbildning. Många familjer ser utbildning som den främsta möjligheten till social rörlighet och är därför beredda att satsa betydande resurser på rätt utbildning till sina barn, men utbildningssystemen har än så länge inte

³¹ UNFPA, 2014.

kunnat möta denna växande efterfrågan fullt ut³². Andelen unga som påbörjar högskolestudier fortfarande låg i exempelvis Kina, under 20 procent år 2012³³.

I rapporten *International student recruitment: policies and developments in selected countries* (Becker & Kolster 2012) räknar författarna upp en rad push-faktorer som påverkar studenternas personliga beslut om att studera utomlands eller ej, här är några av dessa:

- Bristande utbildnings- och forskningsmöjligheter i hemlandet,
- Lågt värde (kvalitet och anseende) av en nationell, högskole-examen på den inhemska arbetsmarknaden,
- Hög igenkännlighet, acceptans och upplevt värde av utländska examina från inhemska arbetsgivare och högre utbildnings-institutioner,
- kulturella, ekonomiska, utbildningsmässiga, språkliga, historiska, politiska eller religiösa band till en annan region, land, stad och/eller institution,
- Nivån på inhemska terminsavgifter och levnadsomkostnader, relativt omvärlden.

Pull-faktorer

Pull-faktorer är faktorer som gör ett land attraktivt för studenter från andra länder, som gör att de kan dra till sig ansökningar från internationella studenter.

För trots de ökade internationella studentströmmarna finns det ingen anledning för den svenska högskolan att vila på lagarna. Andra länder satsar på att konkurrera om studenterna genom goda villkor som gör dem till attraktiva mottagarländer, och det är centralt att även Sverige antar denna utmaning.

Becker & Kolster (2012) redogör för ett antal generella pull-faktorer, bland annat följande;

- Information och marknadsföring om mottagarlandets studie- och arbetsmöjligheter,
- Akademiskt rykte, kvalitet och frihet,
- Ömsesidigt erkännande av betyg, examina och kvalifikationer,
- Kostnader för högre utbildning och levnadsomkostnader, samt möjligheten till finansiering (studieavgifter, boendekostnader, tillgången till studiestöd och stipendier, resekostnader),
- Landets och lärosätets grad av internationalisering (antal internationella studenter, utbudet av internationella program, generell invandringspolitik),

³² UNESCO, 2013.

³³ Education at a Glance 2014, highlights

- Klimat, studie- och arbetsmiljö i landet (möjlighet till jobb under och efter studierna, atmosfären på studieorten, trygghets- och välfärdsaspekter).

I rapporten *Push-Pull Factors Influencing International Student Destination Choice* (Mazzarol, T. 2001) redovisas resultatet av en enkätstudie av studenter i Taiwan, Indien, Kina and Indonesien, angående hur de ser på möjligheten att studera utomlands. Några av de faktorer som studenterna fäster störst vikt vid i undersökningen är följande:

- Bättre kvalitet på kurser utomlands.
- En önskan om att lära sig mer om hur det är i mer utvecklade länder.
- Möjligheter till arbete.
- Trygghet, bra klimat och trevlig studiemiljö i mottagarlandet.
- Lärosätets akademiska rykte
- Kunskap om landet och det utländska lärosätet exempelvis via samarbete med inhemska lärosäten

En metod för lärosäten att snabbare nå en större grupp studenter internationellt är genom att satsa på digital distansutbildning. Massive Open Online Courses, MOOC:s, är ett växande fenomen i detta sammanhang. Satsningar på detta område görs av både företag som Coursera och av lärosäten. Till exempel har MIT och Harvard startat Edx som är en digital utbildningsplattform för ledande universitet. Behovet är stort eftersom endast 6 av 100 högskolestudenter i Centralasien och 6 av 100 Afrika söder om Sahara studerar utomlands. MOOC:s erbjuder unga i dessa länder möjligheten till utbildning av hög kvalitet till låg kostnad. Bara i Indien beräknas storleken på den digitala utbildningsmarknaden uppgå till 40 miljarder USA-dollar år 2017³⁴.

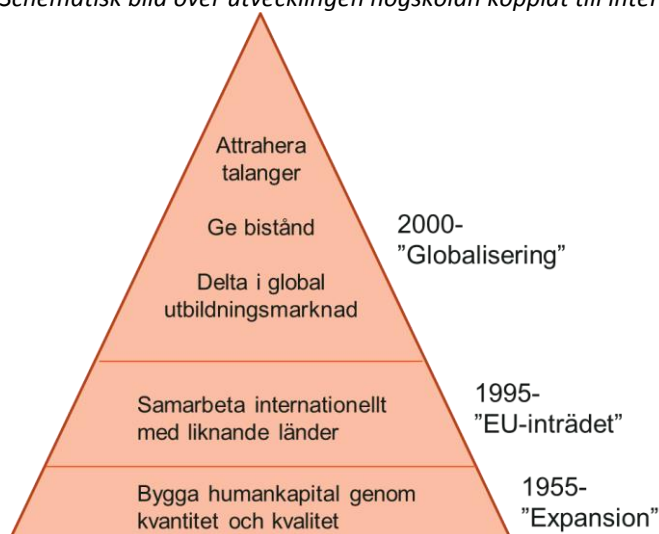
4.2 Strategisk utveckling av den svenska högskolepolitiken

Internationaliseringen har blivit en alltmer central fråga för den svenska högskolepolitiken under de senaste decennierna. I detta avsnitt görs ett försök att kort belysa hur högskolepolitiken förändrats sedan efterkrigstiden, ur ett strategiskt perspektiv och med fokus på de internationella frågorna. Syftet med avsnittet är att påvisa att det skett en strategisk påbyggnad och omorientering. De perioder och strategier som går igenom här nedan är konstruerade med detta syfte, och avser inte att ge en fullständig bild av högskolepolitikens utveckling.

Utgångspunkten för analysen av högskolans strategiska utveckling är figur 8 nedan, ett försök till illustration av utvecklingen det senaste halvsekle.

³⁴ <https://www.timeshighereducation.com/features/a-different-world/2001128.article>

Figur 8. Schematisk bild över utvecklingen högskolan kopplat till internationaliseringen

Figuren ovan är uppbyggd kring strategiska politiska ambitioner kring internationalisering av högskolan, och en indelning i tidsepoker. Här följer en mer detaljerad beskrivning av innehållet:

Period 1: Expansion

Perioden 1955- kallas i figuren ovan för "Expansion", eftersom en stor del av högskolepolitiken handlade om utbyggnad av den högre utbildningen. 1955 års universitetsutredning lade grunden för utvecklingen och antalet studenter i Sverige steg från 14 000 år 1945 till 125 000 år 1970. Det investerades i fler studieplatser och etablering av regionala högskolor. Utbyggnaden fortsatte under 1970-talet både genom att utbildningar inom vård och undervisning tillfördes högskolan, men också genom satsningar på breddad rekrytering för ökad social utjämning.

Internationaliseringen var en aktuell fråga under denna period. De främsta ingångsvärdena var politikens fokus på jämlikhet och solidaritet, samt internationellt utbyte för att skapa ökat samförstånd mellan länder. Ett konkret exempel är att Universitetskanslersämbetet (UKÄ) 1974 lyfte fram "behovet av internationell solidaritet och världsmedborgarkänsla" som ett centralt motiv i en rapport om internationalisering³⁵. Ett senare exempel i perioden är den förbättrade möjlighet till studiemedel för utlandsstudier som infördes för svenska studenter 1989³⁶.

Några betydande steg togs mot ökad internationalisering under denna period. UKÄ:s rapport ledde till att regeringen gav extra resurstillskott till lärosätenas internationaliseringsarbete. Lärosätena svarade genom att utarbeta strategier

³⁵ Universitetskanslersämbetet, 1974

³⁶ *Advantage Sweden*, SOU 2000:92.

för internationalisering och genom organisatoriska lösningar i form av internationella sekretariat. Dessutom ledde utredningen *Utlandsstudier och internationella utbildningskontakter* (Ds 1993:76) bland annat till att Svenska Institutet och Verket för högskolestudier fick i uppdrag att informera om svensk högre utbildning i utlandet³⁷.

Period 2: Marknadsstyrning, konkurrenskraft och EU-inträde

Mot slutet av 1980-talet debatterades den offentliga sektorns storlek och styrning allt mer intensivt. Den offentliga sektorn hade vuxit under flera år och ansågs nu för stor och svårstyrd. Därför infördes inslag av marknadsstyrning genom att ge studenternas val stort inflytande över utbildningarnas dimensionering. Samtidigt skedde en övergång från statlig direktstyrning till mål- och resultatstyrning.

Vid 1990-talets början drabbades Sverige av en betydande finanskris som ledde till stora budgetunderskott och en debatt om näringslivets konkurrenskraft. I debatten lyftes behovet av satsningar på att bygga internationell konkurrenskraft genom investeringar i forskning och utbildning. Ambitionerna att fortsätta bredda rekryteringen fanns också kvar. Antalet högskolestudenter steg från c:a 170 000 i början av 1990-talet till 300 000 ett decennium senare³⁸.

Under denna period fick det internationella perspektivet större uppmärksamhet både genom debatten om konkurrenskraften och genom Sveriges inträde i EU år 1995. Utbildningssamarbetet inom EU har ökat med tiden, bland annat genom de stora EU-gemensamma satsningarna på studentutbyte som exempelvis Erasmusprogrammet. Stor effekt har även den så kallade Bolognaprocessen haft vars syfte bland annat är att skapa en gemensam inre utbildningsmarknad i Europa för ökat utbyte och konkurrenskraft³⁹.

Under denna period utreddes internationaliseringen av högskolan främst ur ett bistånds- och samarbetsperspektiv. Utredningen *Utbildning och forskning för strategisk samverkan* (1998:16R) är ett exempel på det. Dessutom etablerades stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT) år 1994.

Period 3: Globalisering, internationell konkurrens och talangjakt

Denna period börjar år 2000, med startskottet för en rad utredningar om internationaliseringen av högskolan samt om hur utmaningarna och möjligheterna med att ta emot fler utomeuropeiska studenter skulle hanteras.

³⁷ *Advantage Sweden*, SOU 2000:92.

³⁸ Högskoleverket, 2006.

³⁹ Bolognaprocessen är en mellanstatlig process och inte ett EU-projekt, för närvarande deltar 47 länder (källa: Wikipedia).

En rad utredningar genomfördes kring högskolornas internationaliseringsarbete. Propositionen *Ny värld – ny högskola* (2005) följdes av propositionen *Gränslös kunskap – högskolan i internationaliseringens tid* (2009).

Frågan om utomeuropeiska studenter behandlades också i en rad utredningar, först i *Advantage Sweden – en kraftsamling för ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige* (SOU 2000:92). År 2006 kom utredningen *Studieavgifter i högskolan* (SOU 2006:7), och år 2010 propositionen *Konkurrera med kvalitet – studieavgifter för utländska studenter* (SOU2009/10:65).

Det strategiska perspektivet

Den historiska tillbakablicken ovan visar att det skett ett tydligt perspektivskifte i utbildningspolitiken, som gått från ett mer inhemskt perspektiv med fokus på ökat studiedeltagande, breddad rekrytering och regional tillgänglighet, till att mer handla om internationell konkurrenskraft och attraktionsförmåga. Denna strategiska utveckling är ett resultat av att Sverige integrerats allt mer ekonomiskt med omvärlden, först i EU senare med utvecklingsländerna i Asien. Som en respons på förändringarna har en politisk anpassning skett av inriktningen för högskolepolitiken.

I efterhand kan man se att högskolepolitiken genom denna utveckling förändrats strategiskt. Nedanstående tabell är ett försök att sammanfatta några centrala politiska ambitioner för högskolan det senaste halvsekle, genom att kategorisera utvecklingen i olika "strategier". Dessa bör ses som en teoretisk efterkonstruktion för att illustrera utvecklingen av högskolepolitiken i relation till internationaliseringen. Strategierna utesluter inte varandra utan ska ses som ett försök att urskilja olika linjer och viljeinriktningar i högskolepolitiken, som kan förekomma parallellt.

Tabell 4. Förändrade strategier i högskolepolitiken med fokus på internationaliseringen.

"Humankapitalstrategin", med fokus på social utjämning. Fokus på utbyggnad av högskolan och breddad rekrytering med social utjämning och stärkt demokrati som mål. Internationella utbyten är i denna strategi kopplat till internationell solidaritet och sammanhållning.
"Humankapitalstrategin", med fokus på nationell konkurrenskraft och förutsättningar för tillväxt. Här samlas tankar om den högre utbildningens betydelse för internationell konkurrenskraft och för att bygga tillväxt. Internationalisering ses som nödvändigt för att ge studenterna kompetenser som behövs på en global arbetsmarknad. Internationella studenter är viktiga ur ett kompetensförsörjningsperspektiv.
"Samarbetsstrategin", med fokus på internationellt samarbete med andra länder kring utbildningspolitiken. Ömsesidig delaktighet och gemenskap, samarbete på lika villkor med likartade länder. Till stor del en effekt av EU-inträdet som även påverkat utbildningspolitiken genom EU-program för studentutbyten och processer för harmonisering av utbildningssystemen.
"Marknadsstrategin", med fokus på konkurrens om internationella studenter på den globala utbildningsmarknaden. Utgångspunkten för denna strategi är idén om att lärosäten

konkurrerar med varandra om att attrahera studenter, lärare och forskare, både nationellt och globalt. Studenternas val av utbildning ska styra dimensionering och påverka utbildningarnas kvalitet. Möjligheten att ta betalt av internationella studenter ryms också här.
”Talangstrategin”, där behovet av att attrahera internationella topptalanger till lärosäten, samhälle och näringsliv står i centrum. Internationalisering handlar här om att skapa attraktiva utbildningar och villkor för internationella lärare, studenter och forskare. Riktad marknadsföring och urvalsprocesser är en viktig del av denna strategi.
”Biståndsstrategin”, där utbildningspolitiken blir en del av biståndspolitiken. Här riktas medel till studenter från utvecklingsländer för att ge dem möjlighet att studera i Sverige. Denna strategi kan sägas vara en del av humankapitalstrategin med inriktning mot social utjämning, men lyfts här separat.

Den historiska tillbakablicken ovan visar att högskolepolitiken dominerats av de två humankapitalstrategierna men också att det skett en allt större orientering mot samarbets-, marknads- och talangstrategierna.

Autonomi, samarbeten, privatiseringar

Behovet av att agera mer kraftfullt internationellt har även bidragit till en omläggning av högskolans styrning, från statlig detaljstyrning till mål- och resultatstyrning. Debatten om styrningen har lett till att politiska idéer lyfts fram med förslag om ökade inslag av autonomi och behov av sammanslagningar av eller ökade samarbeten mellan lärosäten. Diskussionen pågår inte bara i Sverige utan även internationellt, exempelvis har man i Finland genomfört en stor autonomireform och flera sammanslagningar.

Tillväxtanalys (2014) beskriver utvecklingen så här:

”Studenter, forskare och kapital har under senare år blivit alltmer rörliga, vilket ger utmaningar för världens högskolor och universitet. Den ökade konkurrensen ställer krav på lärosätena att agera strategiskt, stärka sin kvalitet, vara nyskapande samt attraktiva för såväl studenter som forskare. Behoven att kunna agera friare har bidragit till en trend mot ökad autonomi från huvudmännen även för offentliga lärosäten.”

I rapporten redogör man för utvecklingen i åtta olika lärosäten i åtta olika länder och visar hur dessa exempel illustrerar utvecklingen mot ökad autonomi och ett aktivare management för att hantera den hårdnande internationella konkurrensen. Samtidigt är det viktigt att hitta lösningar för att balansera ökade inslag av managementstyrning mot den nödvändiga och viktiga kollegiala styrningen.

En faktor i internationaliseringen som driver på den internationella konkurrensen är de ökade inslagen av privata universitet. De privata inslagen i den högre utbildningen växer snabbt och enligt en rapport från 2009 omfattar den globala

marknaden för privat högre utbildning 400 miljoner amerikanska dollar. Runt en fjärdedel av alla studenter finns på privata universitet globalt. De privata lärosätena har ofta större möjligheter att agera internationellt eftersom de inte är lika bundna av ett nationellt utbildningsuppdrag eller av nationell finansiering, i stället finansieras de via studentavgifter och privata bidrag. Tillväxten av antalet privata universitet drivs både av ökade ekonomiska möjligheter i utvecklingsländerna att köpa utbildning, och genom att allt fler unga får utbildning som förbereder dem för högre studier. Ytterligare en drivkraft är framväxten av kunskapsintensiva branscher som erbjuder attraktiva jobb-möjligheter⁴⁰.

4.3 Strategier för internationalisering av den svenska högskolan

Som framgår av föregående avsnitt har högskolepolitiken blivit allt mer internationellt orienterad. I Sverige har en strategi för internationalisering av högskolan vuxit fram under 2000-talet.

Ett startskott för strategiarbetet kom i och med SOU 2000:92 *Advantage Sweden*, där frågor om och hur mottagandet av internationella studenter skulle kunna öka, samt om studieavgifter skulle införas. Globaliseringen ses som en realitet, liksom framväxten av en global utbildningsmarknad där Sverige konkurrerar med länder som Storbritannien, Tyskland, USA och Australien om att attrahera utländska studenter.

Utredningen förespråkar införandet av en nationell strategi för internationalisering som bör innefatta bland annat utbildningar i engelska, ökad internationell jämförbarhet av utbildningar, åtgärder för fler studentbostäder, information och marknadsföring samt finansiering genom stipendier.

Utredningen listar några punkter som en strategi för internationalisering kan innehålla:

- Satsningar på aktiv marknadsföring.
- Kompletterande aktörer i form av utbildningsmäklare och digitala utbildningsplattformar.
- Satsningar på distansutbildning och virtuella universitet.
- Strategiska samarbeten mellan svenska och utländska lärosäten.
- Etablering av campus i andra länder, eller franchising av utbildningar till andra länder.

I propositionen *Den öppna högskolan* (2001/02:15) understryks bilden av att fler internationella studenter behövs för att de berikar utbildningarna i Sverige och är

⁴⁰ Privatization and Internationalization of Higher Education in the Countries of South Asia: An Empirical Analysis, Pawan Agarwal, Indian Council for Research on International Economic Relations (ICRIER)

en viktig rekryteringsbas för forskning och arbetsliv. Efterfrågetrycket från studenter i Asien förutspås öka, bland annat på grund av underdimensionerade utbildningssystem i dessa länder.

Institutet för framtidsstudier (2003) undersökte utvecklingen av internationaliseringen i politik och hos lärosätena, och kom bland annat fram till att "det svenska samhället behöver fler högutbildade för att trygga tillväxten och välfärden". Fler internationella studenter skulle kunna rekryteras till bristyrken i Sverige, men förutsättningarna för detta har diskuterats förhållandevis lite. Enligt undersökningen är reglerna för arbetstillstånd ett problem, kulturkrockar ett annat.

I propositionen *Ny värld – ny högskola* (prop. 2004/05:162) presenterades en nationell strategi för internationalisering av den högre utbildningen.

Tabell 5. Sveriges strategi för internationalisering av den högre utbildningen

1. *Sverige skall vara ett attraktivt studieland för utländska studenter*
 - 1.1 Universitet och högskolor ska erbjuda en internationellt konkurrenskraftig utbildning av hög kvalitet.
 - 1.2 Rekryteringen av utländska studenter ska öka.
2. *De högskoleutbildade ska vara attraktiva på arbetsmarknaden nationellt och internationellt.*
 - 2.1 De högskoleutbildades anställningsbarhet ska stärkas.
 - 2.2 Svenska studenters internationella rörlighet ska öka.
3. *Universitet och högskolor ska bedriva ett aktivt internationaliseringsarbete i syfte att främja utbildningens kvalitet och förståelsen för andra länder och internationella förhållanden.*
 - 3.1 Internationaliseringsarbetet ska ingå i lärosätenas reguljära kvalitets- och utvecklingsarbete.
 - 3.2 Den internationella rörligheten bland lärare i högskolan ska öka.
 - 3.3 Den internationella rörligheten bland studenter i högskolans lärarutbildning ska öka.
 - 3.4 Den internationella dimensionen i utbildningarna ska stärkas.
4. *Hinder för internationaliseringen ska undanröjas såväl nationellt som internationellt.*
 - 4.1 Regelverken inom relevanta områden bör ses över och ändras vid behov.
 - 4.2 Berörda myndigheter bör vara aktiva internationellt i frågor som rör internationalisering av den högre utbildningen.
5. *Uppföljningen av högskolans internationella verksamhet ska utvecklas och förbättras.*

Strategin togs fram mot bakgrund av två mål i 1 kap. 5 § högskolelagen (1992:1434): att främja kulturell förståelse och att främja utbildningens kvalitet..

Den svenska strategin framstår som relativt allmänt hållen i jämförelse med exempelvis Finlands motsvarande strategi, som är mer inriktad på att klara den internationella konkurrensen, på utbildningsexport och på att attrahera och behålla internationella studenter.

Den finska regeringen fastslog år 2010 följande strategiska riktlinjer för att öka landets utbildningsexport⁴¹:

⁴¹ Finlands utbildningsdepartement, 2010

- *Handeln med utbildning är en växande internationell marknad, och utbildningsexporten erbjuder många möjligheter. Finland ska vara en av de ledande ekonomierna i världen bland de länder som baserar sin ekonomi på kvalitativt högtstående utbildning och utbildningssystem. Utbildningens andel av landets sammanlagda export ska ha vuxit betydligt före år 2015.*
- *En förutsättning för främjandet av Finlands utbildningsexport är en fungerande inhemsk marknad.*
- *Upphandlingskompetensen inom den offentliga sektorn ska utvecklas, t.ex. beträffande undervisningsteknologiska hjälpmedel och andra former av service på området.*
- *Utbildningsexporten ska stärkas inom ramen för exporten inom andra branscher.*
- *Finland ska utveckla omvandlingen av utbildning till en exportvara. Kvaliteten på dessa produkter ska ha en hög nivå, och det är viktigt att kunna påvisa kvalitetsnivån.*
- *För effektiv samverkan mellan olika aktörer inom utbildningsexporten, bör det byggas upp ett företagskluster som aktivt söker nya alternativ för affärsverksamhet på området.*
- *Det bör också skapas fungerande strukturer för ett effektivt samarbete mellan den privata och den offentliga sektorn.*

Enligt den finska strategin kan utbildningsexporten omfatta exempelvis följande tjänster/affärsområden;

- *examina på grundläggande och avancerad nivå,*
- *fortbildningstjänster till yrkesverksamma och privatkunder,*
- *konsulttjänster inom utbildningssektorn, exempelvis kring utveckling av nya utbildningskoncept, start och drift av högskolor m.m.,*
- *teknik för moderna lärandemiljöer; spel, sociala medier och lösningar för mobilt lärande,*
- *produktion av innehåll, såsom läroböcker och utbildningsmaterial, forsknings- och utvärderingstjänster,*
- *seminarier, konferenser och andra inlärningsaktiviteter.*

Den finska strategin för internationalisering av högskolan har en bred och djup ansats som inkluderar utbildning, upphandling, tekniska lösningar, konsulttjänster och produktion av innehåll. Strategin tar också upp behovet av privata aktörer som leverantörer av utbildningstjänster och teknik för distansundervisning mm. Detta är en väsentlig skillnad mot den svenska strategin som är mer inriktad mot generella förutsättningar, och som saknar den finländska strategins tydliga inriktning mot ökad utbildningsexport och dess betoning av betydelsen av samverkan med privata utbildningsaktörer.

Tre vägar och vågor för utbildningsexport

I avsnitt 2.1 beskrevs förutsättningarna för globalisering av tjänsteproduktion, som ofta är svår att dela upp i mindre delar och att skilja från tjänstekonsumtionen. Detta gäller till stora delar även för exporten av utbildningstjänster. Även om det är möjligt att paketera utbildning i små kurser och tillhandahålla den digitalt så förutsätter utbildningsexport i första hand antingen att internationella studenter kommer till Sverige eller att svenska lärosäten etablerar sig utomlands.

Mazzarol, T (2001) analyserar internationaliseringens möjligheter och utmaningar för högskolepolitiken och driver tesen att internationaliseringen skett i tre vågor. Den första vågen handlade om att studenter reste till lärosäten i utlandet, dvs personrörlighet. Våg två handlar mer om att utbildningstjänsterna rört sig mer över gränserna genom etablering av samverkansprogram mm med utländska lärosäten. I våg tre fördjupas närvaron utomlands genom etableringen av internationella campus, och dessutom sker allt mer av distributionen av utbildningstjänster online. Parallellt med denna utveckling har allt fler lärosäten inlett djupare samarbeten med stora internationella företag, exempelvis utveckling av distansundervisning via internet..

Privata aktörer och lärosäten med hög grad av autonomi kan ha lättare att klara den "tredje vågens" globalisering, i form av etablering av verksamhet i utlandet. I Sverige är Handelshögskolan i Stockholm ett exempel på en privat högskola som framgångsrikt etablerat filialer och enheter i andra länder. Lärosätet driver utbildning i Lettland och Ryssland. Även KTH, Chalmers och Karolinska institutet har prövat på att etablera verksamhet utomlands, men dragit sig ur efter ett tag⁴².

4.4 Studieavgifter för tredjelandsstudenter

Riksrevisionen påtalade i rapporten *Rekryteringen av internationella studenter till svenska lärosäten* (RiR 2008:22) att en allt större andel av resurserna för högre utbildning gick till internationella gäststudenter. Dessutom påpekade de att ökningen av antalet ansökningar till studier i Sverige innebar betydande kostnader för administration hos lärosäten och myndigheter, samtidigt som endast en mindre andel av de antagna verkligen påbörjade sina studier.

I propositionen *Konkurrera med kvalitet – studieavgifter för utländska studenter* (prop. 2009/10:65) föreslog regeringen att medborgare från länder utanför Sverige och EES-området (s.k. tredjelandsstudenter) ska betala ansöknings- och studieavgifter för sina studier i Sverige. Med undantag för vissa studenter exempelvis på forskarnivå och de med permanent uppehållstillstånd i Sverige.

⁴² Svenskt Näringsliv, 2013b

Centrala argument för reformen var de kostnader som det ökade inflödet av internationella studenter medfört, men också en ambition om att svenska lärosäten skulle kunna utvecklas genom att konkurrera med kvalitet istället för med gratis utbildning. Volymen ansökningar hade ökat snabbt och var år 2009/10 hela 122 000, men många av dessa antogs inte medan andra valde själva att inte påbörja sina studier. Hanteringen av de många ansökningarna motiverade införandet av en ansökningsavgift.

Ansöknings- och studieavgifterna infördes med start från höstterminen 2011. Samtidigt infördes flera stipendieprogram för tredjelandsstudenter, varav ett har syftet att attrahera särskilt begåvade studenter. Ett annat program är inriktat mot studenter från samverkansländer inom biståndsområdet. En tredje del i stipendiesystemet är att medel ur Sveriges biståndsbudget används till studenter från de länder som klassificeras som låg- och medelinkomstländer enligt biståndskommittén Development Assistance Committee (DAC), inom OECD.

I regeringens budgetproposition för år 2015/16 framgår att det totalt avsattes 210 miljoner kronor i stipendier till tredjelandsstudenter år 2014. Därutöver fick lärosätena inkomster via studieavgifter på ca 374 miljoner kronor⁴³, vilket är en ökning med 73 miljoner kronor jämfört med 2013. För lärosätena i genomsnitt står dessa intäkter för c:a en procent av deras totala utbildningsbudgetar, men för vissa lärosäten är andelen uppemot 4-5 procent. Samtidigt redovisar många lärosäten underskott för verksamheten kring utbildning och mottagande av internationella studenter. En förklaring är kostnader för extra administration⁴⁴.

Tabell 6. Omfattning av stipendier och avgifter, 2014

Studieavgifter, 374 miljoner kronor

Stipendier, 210 miljoner kronor, varav:

- Bidrag till sänkta studieavgiftskostnader, 60 miljoner kronor
- Bistånd till långsiktiga samarbetsländer, 80 miljoner kronor
- Bistånd till OECD-DAC länder, 70 miljoner kronor

Summa 584 miljoner kronor

Studieavgifterna som lärosätena tar ut är till självkostnadspris vilket innebär att de inte genererar något överskott till högskolesystemet. Däremot kan dessa medel bidra till att en kritisk massa av studenter nås för utbildningar på avancerad nivå, vilka lärosätena annars kan behöva subventionera internt genom överföring av medel från grundutbildningarna.

⁴³ Universitetskanslersämbetet, 2015a

⁴⁴ Ibid.

Bidragen till sänkta studieavgiftskostnader går till lärosätena och ska användas för att attrahera internationella studenter med särskilt goda studiemeriter, så kallade "talanger".

Bistånden utgör en stor del av den totala stipendievolymen, 150 av 210 miljoner kronor. Medlen kommer från biståndsbudgeten och kanaliseras via Svenska institutet till de studenter som beviljas bidrag. Svenska Institutets stipendier ska täcka hela eller delar av studenternas studieavgifter, men kan också till viss del användas för att täcka levnadsomkostnader under studietiden. De länder som omfattas av begreppet "långsiktiga samarbetsländer" är: Afghanistan, Bangladesh, Kambodja, Demokratiska republiken Kongo, Etiopien, Kenya, Liberia, Mali, Moçambique, Myanmar (Burma), Rwanda, Somalia, Sudan, Syd Sudan, Tanzania, Uganda och Zambia och Zimbabwe.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att stipendiesystemet är mycket orienterat mot "biståndsstrategin" och till mindre del mot "talangstrategin".

Införandet av studieavgifter har inneburit att "marknadsstrategin" fått större betydelse. Lärosätenas intäkter från avgifter är dessutom den största intäktsposten kopplat till betalande tredjelandsstudenter.

Vilken effekt har studieavgifterna haft på studentvolymen?

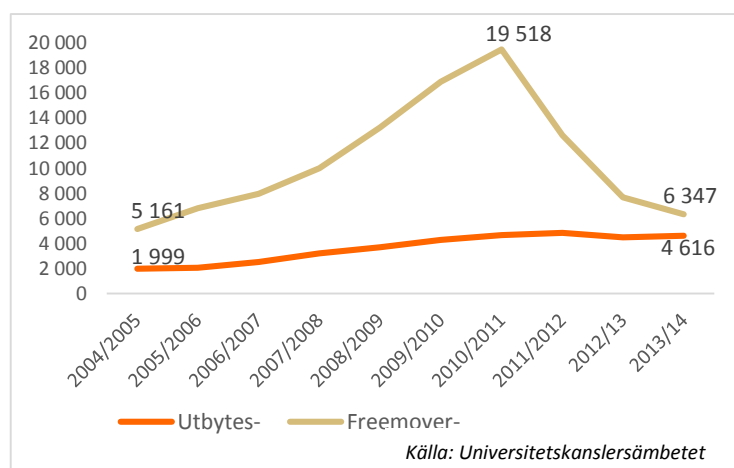
Figur 8 nedan visar att det framförallt är freemover-studenterna⁴⁵ från länder utanför EES-området som minskat kraftigt i antal efter studieavgifternas införande. Utbytesstudenterna omfattades inte av avgiftsreformen, vilket förklarar varför denna grupp kunnat fortsätta växa i antal.

Avgifternas storlek varierar mellan lärosätena och är beroende på utbildningens inriktning. Enligt UKÄ ligger de vanligtvis mellan 80 000 och 140 000 kronor per år, men kan vara ännu högre. Till exempel kan utbildningar i konst och arkitektur ta uppemot 250 000 kronor i studieavgift. Anmälningssavgiften för att söka utbildning i Sverige är 900 kronor.

Införandet av avgifterna anses vara huvudorsaken till att antalet förstagångsansökningar om uppehållstillstånd för studier minskade kraftigt från år 2011 och framåt, se statistik nedan.

⁴⁵ Freemover-studenter anordnar sina studier på egen hand, till skillnad från utbytesstudenter som deltar i utbytesprogram.

Figur 9. Inresande freemover- och utbytesstudenter från länder utanför EES.

Nedgången i antalet tredjelandsstudenter döljer samtidigt en underliggande trend bestående av att antalet betalande studenter har ökat mellan 2011 och 2014. Hösten 2014 fanns 3 700 betalande studenter från tredjeland, jämfört med 2 300 år 2011. Dessutom har en förskjutning skett i sökmönstret så att tredjelandsstudenterna i högre grad söker sig till avancerade utbildningar⁴⁶.

En majoritet av de betalande studenterna, 58 procent, kommer från Asien. Denna världsdel stod både för den största minskningen av antalet studenter direkt efter införandet av avgifter, och för den största ökningen av antalet betalande studenter de senaste åren.

Från kvantitet till kvalitet?

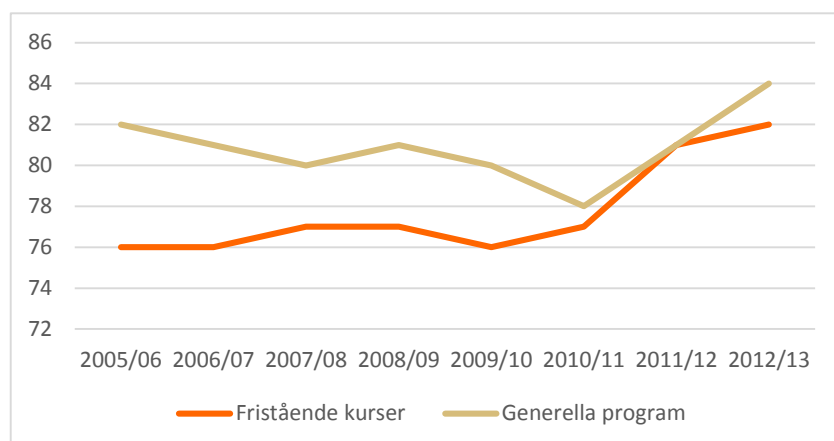
Införandet av studieavgifter lanserades bland annat som en kvalitetsdrivande åtgärd. Kvaliteten kan förväntas höjas på två sätt. Dels genom att studenter gör mer aktiva utbildningsval och driver lärosätena att förbättra innehållet i utbildningarna. Dels genom att kvaliteten på studenterna höjs genom konkurrensen om stipendiemedel.

Statistik från Universitetskanslersämbetet visar att de internationella studenternas prestationsgrad (d.v.s. i vilken grad studenterna tar de poäng de registrerats för) verkligen har ökat efter 2010, se figur 10 nedan⁴⁷.

⁴⁶ Universitetskanslersämbetet, 2015a.

⁴⁷ Universitetskanslersämbetet, 2015b.

Figur 10. Inresande students prestationsgrad⁴⁸ 2005-2012. Källa: Universitetskanslersämbetet.

Ökningen av prestationsgraden sammanfaller i tiden med införandet av studentavgifter. Enligt Universitetskanslersämbetet (2015b) kan emellertid en inte oansenlig del av ökningen kopplas till utbytesstudenter. Dessa berörs inte av avgiftsreformen. Därmed är det svårt att förklara hela ökningen av prestationsgraden genom att hänvisa till avgiftsreformen, om det inte finns något indirekt samband som inte framgår av statistiken ovan.

Den höjda prestationsgraden kan bero antingen på att det nu kommer mer ambitiösa och väl förberedda internationella studenter, eller på att lärosätena utvecklat och förbättrat utbildningarna, dvs. antingen höjd studentkvalitet eller höjd utbildningskvalitet. Vilken av dessa effekter som dominerar är svårt att säga men troligen tar det längre tid att förändra utbildningarnas kvalitet än det gör att påverka studentströmmarna.

⁴⁸ Kvoten mellan avklarade poäng, omräknade till helårsprestationer, som hör ihop med de studenter, omräknade i helårsstudenter, som varit registrerade under det aktuella läsåret

5. Attrahera och behålla internationella studenter

Kapitel 2 visade att tillväxten och näringslivets konkurrenskraft drivs alltmer av investeringar i kunskap, dvs. genom satsningar på forskning och utbildning. Sveriges position på världsmarknaden handlar om att leverera kunskapsintensiva tjänster och högteknologiska produkter.

Sysselsättningstillväxten på dessa områden är stark och globaliseringen ger nya kompetensbehov. Att attrahera och behålla internationella studenter är därför viktigt inte minst ur perspektivet att säkra näringslivets konkurrenskraft och möjligheter att växa.

Även ur ett renodlat högskoleperspektiv är internationella studenter en stor möjlighet som kan bidra ekonomiskt och kvalitetsmässigt till högskolans utveckling. Internationella studenter ger kontaktytor till andra lärosäten runt om i världen vilket i förlängningen underlättar svenska lärosätens internationella samarbeten och rekrytering av kompetens utifrån. Internationella studenter berikar också utbildningarna genom att bidra med nya perspektiv och erfarenheter..

Internationella studenter utgör en viktig potentiell kompetensresurs för Sverige, med stor möjlighet att bidra till minskade kompetensbrister och rekryteringsproblem i såväl privat som offentlig sektor. Dessutom bidrar internationella studenter, lärare och forskare med nytta för svenska studenter och lärosäten i form av ökad kvalitet i och utveckling av undervisning och forskning⁴⁹.

Forskning visar också att en isolerad högre utbildning leder till att svenska studenter får sämre förutsättningar i form av bristfälliga språkkunskaper, bristande kulturell kompetens och sämre kännedom om andra människors tankesätt⁵⁰. Ökat antal internationella studenter bidrar således till utbyten av kunskaper, språkfärdigheter och kulturell erfarenhet. Aspekter som blir viktiga i ett samhälle som blir allt mer globalt och som kräver kompetenser därefter⁵¹. Internationella studenter betraktas därmed inte enbart som en framtida rekryteringsbas; de har också kommit att bli en viktig symbol för att landets utbildningsväsende håller hög kvalitet⁵².

I propositionen *Ny värld – ny högskola* (prop. 2004/05:162) fastslår regeringen att:

⁴⁹ Regeringens proposition 2009/10:65.

⁵⁰ SFS, Sveriges Förenade Studentkårer, 2014.

⁵¹ European Migration Network, 2012.

⁵² Lifvendahl, Tove et al. 2014.

”Det finns flera skäl att öka rekryteringen av utländska studenter till svenska universitet och högskolor. De är en tillgång för undervisnings- och forskningsmiljöernas utveckling och kvalitet genom att de kan bidra med nya perspektiv. De kan också bidra till att stärka den internationella miljön och mångfalden, vilket främjar förståelsen för andra kulturer och traditioner samtidigt som det kan ha stort värde för näringslivets utveckling. Samtidigt utgör de en rekryteringsbas för fortsatt utbildning, forskning och arbete i Sverige. Studenter med erfarenheter av svensk utbildning, svensk kultur och svenskt samhällsliv kan dessutom bli goda ambassadörer för Sverige. De kan komma att utgöra en viktig resurs för breddat och fördjupat samarbete mellan Sverige och andra länder, inte minst inom näringsliv och handel. Bland annat av denna anledning är det viktigt att utländska studenter erbjuds undervisning i svenska.”

I detta kapitel görs ett försök att beskriva nuläget för Sveriges möjligheter att attrahera och behålla internationella studenter.

5.1 Sveriges förmåga att attrahera internationella studenter

I avsnitt 4.1 redovisades en rad generella faktorer som enligt forskningen driver attraktionskraften för ett land ur studiehänseende;

- Information och marknadsföring om mottagarlandets studie- och arbetsmöjligheter,
- Akademiskt rykte, kvalitet och frihet,
- Ömsesidigt erkännande av betyg, examina och kvalifikationer,
- Kostnader för högre utbildning och levnadsomkostnader, samt möjligheten till finansiering (studieavgifter, boendekostnader, tillgången till studiestöd och stipendier, resekostnader),
- Landets och lärosätets grad av internationalisering (antal internationella studenter, utbudet av internationella program, generell invandringspolitik),
- Klimat, studie- och arbetsmiljö i landet (möjligheten till jobb under och efter studierna, atmosfär på studieorten, trygghets- och välfärdsaspekter).

Marknadsföringen av Sverige som studiedestination

Till att börja med kan man konstatera att marknadsföringen av Sverige som studiedestination är inte särskilt omfattande. Lärosätena har inga regeringsuppdrag med resurser för att genomföra marknadsföring. Samtidigt så genomför de marknadsföringsinsatser och medlen för detta tas från fakultetsmedlen, vilket riskerar att påverka annan verksamhet negativt. Svenska Institutet lägger endast omkring 5 miljoner kronor i direkta kostnader på att marknadsföra Sverige utomlands som studiedestination, och ungefär lika mycket tillkommer i förvaltningskostnader⁵³.

⁵³ Svenska Institutet, 2015

Svenska Institutet skriver om utmaningarna på detta område i sitt budgetunderlag för åren 2012-2014:

"Det behövs vidare närvaro i strategiskt viktiga länder. För att kunna bedriva långsiktig marknadsföring och för att kunna synliggöra Sverige kontinuerligt, måste det finnas bemanning av personer som arbetar med marknadsföring av Sverige som studiedestination i länder utanför EU vilka bedöms vara av strategiskt intresse. Det gäller främst Kina, Indien och USA. Sverige kommer långt ned på den mentala prioriteringslistan över länder för utlandsstudier. Den relativt höga kostnaden för att studera här gör att Sverige nu konkurrerar direkt med de mest populära studiedestinationerna såsom USA, Storbritannien och Australien. Sverige har mycket att erbjuda och bör ha goda möjligheter att konkurrera, men då måste Sverige bli mer känt som studiedestination. Andra jämförbara länder såsom Nederländerna har egna kontor för marknadsföring i elva städer i tio länder. Lokal svensk representation är också något som Tillväxtanalys har lyft fram som en nyckelfaktor för att attrahera betalande studenter till Sverige."

(s. 34)

Svenska Institutet nämner i sin årsredovisning för år 2014 endast en tjänst i utlandet inriktad mot att marknadsföra Sverige som studiedestination på plats. Den personen finns på Sveriges ambassad i Sydkorea. Detta står i kontrast mot Svenska Institutets budgetunderlag för perioden 2012-2014 där man konstaterade att:

"För att kunna bedriva långsiktig marknadsföring och kontinuerligt synliggöra Sverige på effektivaste sätt, bör det finnas bemanning av personer som arbetar med marknadsföring av Sverige som studiedestination i länder av särskild strategisk betydelse. Det gäller främst Kina, Indien och USA." (s.36)

Sveriges akademiska rykte

Eftersom forskningen visar att en viktig pull-faktor för internationella studenter är möjligheterna till arbete i värdlandet efter studietiden, bör marknadsföringen av Sverige som studiedestination vinna på att ske i samarbete med näringslivet. På sajten studyinsweden.se finns kortfattad information om de praktiska möjligheterna att söka jobb i Sverige, med hänvisning till Migrationsverkets hemsida. Här finns en stor utvecklingspotential. Troligen borde stora internationellt kända svenska företag kunna synliggöras mer för att bidra till att attrahera internationella studenter genom sina starka varumärken.

Digitalisering

Ytterligare ett sätt att öka attraktionskraften för utbildning i Sverige är genom att satsa på marknadsföring via sociala medier, och på investeringar i MOOCs – digital distansundervisning via internet. Regeringen har gett

Universitetskanslersämbetet i uppdrag att göra en utredning kring öppen nätbaserad utbildning, dvs. MOOCs, som ska redovisas senast 1 februari 2016.

Relativa kostnader och avkastning för studier i Sverige

Studier av nettolöner och köpkraft för högskoleutbildade tekniker och ekonomer tyder på att inkomstmöjligheterna i Sverige är lägre än i andra jämförda EU-länder⁵⁴. Höga inkomstskatter, särskilt de höga marginalsatserna för höga inkomster, gör att många potentiella gäststudenter kan tänkas välja bort Sverige som studiedestination och framtida karriärval.

I detta sammanhang finns en möjlighet att attrahera internationella akademiker genom den riktade satsning som gjorts på lägre beskattning för experter som kommer för att arbeta i Sverige, den så kallade expertskatten. Expertskatten innebär att 25 procent av inkomsten skattebefrias under de första tre åren i Sverige. Expertskatten infördes mot bakgrund av att de svenska inkomstskatterna är relativt höga samt att gästande experter från andra länder sällan kom i åtnjutande av de områden som skatterna gick till. Genom expertskatten skulle svenska företag och lärosäten lättare kunna attrahera de främsta forskarna och viktiga nyckelpersoner. År 2014 var inkomstnivån som krävdes för att omfattas av expertskatten 88 000 kronor. Bättre villkor i expertskatten är en möjlighet att öka Sveriges attraktivitet för internationell kompetens. Villkoren är mer generösa i Danmark, där lönekravet är lägre (61 500 DKK, 2015), vilket även avspeglas i att fler forskare och andra experter kommer till landet inom ramen för regelverket. Antalet forskare och nyckelpersoner som utnyttjar expertskatten har ökat successivt i Danmark från ca 2200 personer 2001 till 4501 personer 2012. I Sverige har ca 650 personer fått bifall årligen 2012-2014⁵⁵. Ytterligare en möjlighet som kan undersökas i detta sammanhang är att ge internationella studenter skattelättnader vid extraarbete under studietiden och vid etablering på arbetsmarknaden.

Möjligheten till jobb och karriär i Sverige

Internationella studenter tillskriver möjligheterna att göra karriär stor vikt när de bestämmer sig för att studera utomlands⁵⁶.

Svenska Institutet och Högskoleverket frågade i en enkätundersökning 2007 vilka internationella freemover-studenters motiv var för att studera i Sverige. Av undersökningen framgår att karriärmotiven dominerar över motiven att till personlig utveckling och att få uppleva ett annat land och en annan kultur. Störst andel, 36 procent av studenterna i undersökningen, angav att möjligheten till karriär (i arbetslivet) var det viktigaste motivet till att studera utomlands. 21

⁵⁴ *Långtidsutredningen* 1999.

⁵⁵ <http://www.oresundsinstitutet.org/expertskatter-i-sverige-och-danmark/>

⁵⁶ Högskoleverket 2008:7 R. Den största andelen, 36 procent, av de internationella studenterna i undersökningen anger att karriärmöjligheter är det främsta anledningen till att studera utomlands.

procent angav att möjligheter att forska var det främsta motivet, dvs möjligheten att göra akademisk karriär.

Internationella studenters möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden granskas i avsnitt 5.2 i denna rapport.

Den svenska högskolans internationella orientering

Kapitel 4.3 visade att den svenska nationella strategin för internationalisering av den högre utbildningen är mindre konkret och konkurrensinriktad än vad fallet är exempelvis i Finland. Det tycks även finnas behov av att utveckla strategierna på lärosätetsnivå.

Några utmaningar för att svenska lärosäten ska klara den ökande internationella konkurrensen från utländska lärosäten på den växande globala utbildningsmarknaden är enligt STINT (2011):

- Snabb introduktion och breddad användning av ny teknologi i samtliga av lärosätenas verksamhetsområden möjliggör nya pedagogiska möjligheter.
- Ökad internationell transparens och jämförbarhet mellan högre utbildning, i kombination med internationell ackreditering och ranking.
- Ökade krav på samverkan internationellt och för att bidra till export, innovationer, konkurrenskraft och tillväxt.
- Snabbt ökande konkurrens ifrån privata och vinstdrivande lärosäten (snart hälften av de årligen antagna studenterna går till dessa) som arbetar med andra affärsmodeller, en större marknadsorientering och annan tillgång till investeringar för att bygga marknadsnärvaro.
- Snabb framväxt av nya aktörer som mega-universitet (>1 miljon aktiva studenter), och internationella campus där flera lärosäten är samlokaliserade.
- Ökande krav på professionaliserat ledarskap för lärosäten.

I rapporten *Svenska kunskapssystemet – en möjlighet till framtida export* av STINT (Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning) framgår att lärosätena saknar *”betydande resurser eller kompetenser för produkt-, affärs- eller marknadsutveckling”*. Styrelserna och ledningarna för lärosätena har inte heller särskilt höga krav på sig att utveckla strategier för internationaliseringen. Utbildnings- och forskningsverksamheten har oftast utvecklats mer genom en inre process, dvs. lärosätets egna lärare och forskares inriktning och kompetens, snarare än genom att fokusera på behoven hos *”användare, mottagare, kunder, klienter eller partners (som framtida arbetsgivare, studenter, forskningsfinansiärer eller forskningspartners)”*. Det görs även få avsteg från nationellt fastslagna ersättningsnivåer för olika utbildningsinriktningar, trots att det kan behövas för att nå samma lärartäthet som finns på konkurrerande utbildningar internationellt.

I en undersökning från Sveriges Förenade Studentkårer (2014) framgår att många lärosäten saknar verksamma strategier för sitt arbete med internationalisering, och att även den nationella strategin för internationaliseringen av högskolan behöver utvecklas.

STINT genomförde 2011 en undersökning av fem lärosätens internationaliseringsarbete på ledningsnivå. I rapporten identifierar man tre utmaningar;

- Ledningarna upplever att det varken finns några uttalade krav eller förväntningar ifrån departement eller reglerande myndigheter, och ingen tydlig nationell strategi för internationaliseringsarbetet.
- Ledningarna vill agera självständigt och inte ta direktiv uppifrån, d.v.s. från utbildningsdepartementet, kring internationaliseringsarbetet.
- Viktiga indikatorer för framgångsrik internationalisering är förekomsten av (och andel betalande) internationella studenter, förekomsten av internationella forskningssamarbeten, sampubliceringar i viktiga tidskrifter och förekomsten av internationell forskningsfinansiering.

Dessutom identifieras tre utmaningar för lärosätenas internationalisering ur ledningarnas perspektiv;

- Det saknas tillräcklig ledningstid, tydliga verktyg och modeller för att hantera de många möjligheterna och utmaningarna med strategisk internationalisering.
- Det är svårt att styra om resurser till internationaliseringssatsningar, utveckling av nya erbjudanden, av nya marknader och nya affärer.
- Sverige är inte etablerat som utbildningsdestination och det saknas tillräcklig erfarenhet av att attrahera internationell finansiering till forskning i Sverige. Mer ledningstid och resurser skulle behöva läggas på att etablera en nödvändig närvaro på prioriterade marknader.

Den svenska migrationspolitiken kopplat till studier och arbete

Utöver de ovan nämnda attraktionsfaktorerna kan det även finnas en del praktiska hinder som gör det svårt att studera i Sverige. Ett sådant område är handläggningstiderna kring antagning till studier och för att få uppehållstillstånd för studier.

Sverige sticker ut bland länderna i EU och OECD genom att inte ha en särskilt selektiv politik för att attrahera högutbildad och kvalificerad arbetskraft i migrationspolitiken. Flera andra länder har valt att införa poängsystem kopplat till bland annat utbildningsnivå och modeller där det är lättare att få uppehållstillstånd om man har kvalifikationer som matchar de bristyrken som finns i landet.

Sverige har istället, genom 2008 års reform, valt en mer liberal och decentraliserad politik med generell öppenhet och stort förtroende för arbetsgivarnas egna bedömningar av rekryteringsbehoven. Enligt en studie av European Migration Network (2013) har denna omläggning av politiken dels inneburit att arbetskraftsinvandringen ökat, dels att arbetskraftsinvandringen i högre grad består av kvalificerad arbetskraft. Andelen kvalificerad arbetskraft inom arbetskraftsinvandringen höjts från 15 till 26 procent mellan 2009 – 2012⁵⁷. Slutsatsen som dras i rapporten är att omläggningen av politiken till en mer behovsdriven inriktning har haft positiv effekt på möjligheterna att attrahera kvalificerad arbetskraft till Sverige.

Handläggningstider för uppehållstillstånd för studier

Av ansökningarna om uppehållstillstånd för studier avgörs 71 procent inom tre månader, och 85 procent om det är förstagångsansökningar. Den totala genomsnittliga handläggningstiden för förstagångsansökningar är 53 dagar (1,7 mån). Av dessa svarar Migrationsverkets handläggning för 34 dagar och utlandsmyndigheternas handläggning, inklusive postgång, för 19 dagar. Samtidigt är handläggningstiderna betydligt längre för ansökningar som behöver kompletteras. Ungefär 20 procent av alla ansökningar behöver kompletteras och för dessa är handläggningstiden över två månader⁵⁸.

Det är svårt att säga om dessa handläggningstider utgör ett hinder för internationella studenter att komma till Sverige. Handläggningstiderna har minskat sedan avgiftsreformen, och Migrationsverket har fått färre ärenden att hantera. Men i och med att Sverige nu ska konkurrera om betalande studenter så ökar behovet av snabba beslut, detta är troligtvis en mer krävande målgrupp med fler utbildningsalternativ. Risken med långa handläggningstider är att de internationella studenterna istället väljer att påbörja en annan utbildning i ett annat land, om de är snabbare på att fatta beslut och ge besked.

Migrationsverket jobbar för att snabba upp handläggningstiderna genom att göra ansökningsprocessen digital. Samtidigt står man inför stora utmaningar med att hantera den ökade flyktinginvandringen vilket innebär att resurser dras internt från annan handläggning. En möjlighet till snabbare hantering är att delegera myndighetsansvaret kring beslut om uppehållstillstånd för studier till lärosätena. De har närmare kontakt med studenterna och större möjligheter att föra dialog kring ansökningar och beslut.

Ytterligare en möjlighet till snabbare handläggning är att minska försörjningskraven. Idag krävs att studenten visar att försörjningen under studietiden är tryggad och att det finns medel till återresan. En alternativ lösning

⁵⁷ European Migration Network, 2013.

⁵⁸ EMN Sverige, 2012

här är att studenten betalar in ett i förväg bestämt belopp till ett låst konto i Sverige, tillräckligt stort för att täcka kostnaderna för hemresan och vissa levnadsomkostnader. Denna möjlighet finns idag i Tyskland⁵⁹.

Handläggningstider för personnummer

En praktisk utmaning för internationella studenter är att få ett personnummer, vilket underlättar möjligheterna till att skaffa bankkonto och för löneutbetalningar vid jobb under eller efter studierna.

Av samtliga anmälningar om flytt till Sverige (ansökning om personnummer) fram till 2015-09-30 har följande andel handlagts inom: 6 dagar 53 procent, 14 dagar 70 procent och 30 dagar 83 procent. Dessa siffror skiljer sig enligt Skatteverket inte nämnvärt mellan studenter och övriga⁶⁰.

5.2 Sveriges förmåga att behålla och etablera internationella studenter

Arbetsmarknaden lockar

Enligt Boston Consulting Groups alumniundersökning år 2013 anser internationella studenter att möjligheterna till arbete är den främsta drivkraften för att stanna i Sverige efter studierna. Följt av livskvalitet/livsstil, möjligheten att få internationell arbetslivserfarenhet och goda möjligheter att få visum m.m.

Låg generell etableringsgrad i högskolan

Högskolornas samverkan med offentliga och privata arbetsgivare har stor betydelse för om Sverige ska lyckas attrahera och behålla internationella studenter. Utan etablerade relationer med arbetsgivare och med bristande möjligheter till praktik under utbildningstiden kommer de internationella studenterna ha svårt att hitta arbete, trots hög utbildningsnivå.

Statistik från Universitetskanslersämbetet (UKÄ) visar att det finns utrymme för förbättringar vad gäller högskolans arbete med att förbereda studenter för arbetsmarknaden, generellt. Enligt UKÄs senaste uppföljning var endast 63 procent av studenterna etablerade på arbetsmarknaden 0,5 – 1,5 år efter examensåret 2009/10⁶¹. Eftersom högskoleutbildning är mycket attraktivt på arbetsmarknaden borde en högre andel studenter få jobb snabbt efter examen

⁵⁹ Study in Germanys hemsida

⁶⁰ Information per mejl från Skatteverket den 26 oktober 2015

⁶¹ Krav för att räknas som etablerad i denna statistik: Sysselsatt i november månad det aktuella året. Sammanräknad arbetsinkomsten mer än 203 500 kronor. Inga perioder av arbetslöshet eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Får ej vara studerande.

Tabell 7. Arbetsmarknadsställning 0,5 till 1,5 år efter examen år 2009/10.

Status 1 till 1,5 år efter examen	Examen, antal	Examen, andel
Etablerad på arbetsmarknaden	30 696	62,9
Osäker ställning på arbetsmarknaden	4 225	8,7
Svag ställning på arbetsmarknaden	3 294	6,7
Utanför arbetsmarknaden	1 011	2,1
Studerande	4 230	8,7
Ej i undersökningen	5 372	11,0
Totalt	100	100

När UKÄ räknar bort de studerande och de i kategorin *Ej i undersökningen* (exempelvis de som flyttat utomlands) stiger etableringsgraden till 78,3 procent. Denna beräkning exkluderar internationella studenter som rest hem och därmed inte etablerat sig på den svenska arbetsmarknaden⁶², de ingår i gruppen "ej i undersökningen". Att även de som studerar vidare räknas bort kan delvis ifrågasättas eftersom gruppen troligen till viss grad består av personer som studerar vidare av arbetsmarknadsskäl.

Utifrån denna mer avgränsade statistik redovisar UKÄ etableringsgraden för olika utbildningsinriktningar, se tabell 8 nedan.

Tabell 8. Andel etablerade på arbetsmarknaden 2011, med examen läsåret 2009/10.

Ämnesområde	Andel etablerade
Vård och omsorg	83,7
Teknik	82,9
Lant- och skogsbruk	79,0
Undervisning	78,8
Juridik och samhällsvet.	75,6
Naturvetenskap	68,6
Humaniora och teologi	52,9
Konstnärligt område	35,4
Totalt	78,2

Tabellen ovan visar att etableringsgraden skiljer sig kraftigt mellan olika utbildningsinriktningar, där det konstnärliga området hamnar lägst medan vård och omsorg kommer högst, med nästan 50 procentenheters högre etableringsgrad. Skillnaden kan bero på olika syfte i utbildningarna, en del är mer bildningsorienterade medan andra är mer yrkesinriktade. Men skillnaden i

⁶² Ytterligare en faktor som försvårar tolkningen av statistiken är att endast studenter som tagit ut sin examen omfattas. Detta innebär sänkt etableringsgrad i statistiken eftersom en del av studenterna får jobb före examen. Men det innebär också höjd etableringsgrad eftersom en del beror på avhopp som leder till svag etablering på arbetsmarknaden.

etableringsgrad kan också bero på variationer i resurser till utbildningskvalitet och utbildningssamverkan.

Stärkt utbildningssamverkan behövs för ökad anställningsbarhet

Ett sätt att öka etableringsgraden för alla studenter, såväl svenska som internationella, är att ha god utbildningssamverkan mellan utbildningen och arbetsmarknaden. Svenskt Näringsliv (2012) visar att det finns ett starkt samband mellan god utbildningssamverkan högskola-näringsliv och studenters etablering på arbetsmarknaden.

En god samverkan med arbetslivet under utbildningen:

- ökar sannolikheten att få ett jobb inom tre månader efter examen med 78 procent,
- ökar sannolikheten att jobbet är kvalificerat med 69 procent, samt
- ger i genomsnitt 4,4 procent högre ingångslön, vilket motsvarar 1 007 kr per månad. Examen på avancerad nivå ger än högre ingångslön, 7,9 procent.

Utbildningssamverkan är viktigt både för att ge studenterna träning i relevanta kompetenser, exempelvis "förmågan att jobba självständigt inom arbetsområdet". Men också genom att erbjuda informella kontaktytor med potentiella arbetsgivare.

Forskning från IFAU (2013) visar att informella kontakter är av stor betydelse för ungdomars möjligheter att få jobb. Generellt sett hittas omkring 40 procent av jobben som tillsätts varje år på arbetsmarknaden via just de informella kontakterna, medan siffran är hela 70 procent för ungdomar 19-25 år.

Samtidigt finns flera undersökningar som visar på brister i utbildningarnas kontakter med och relevans för arbetsmarknaden:

- En studie från Jusek (2011) visar att många studenter upplever att högskolorna inte underlättar kontakter med arbetsmarknaden under studietiden, och 61 procent av de svarande anser att de inte fick tillräckliga möjligheter till praktik under studietiden.
- I TCO's rapport "*Fler i start och fler i mål*" från år 2014 framgår att ca 45 procent av studenterna säger att utbildningarna sällan eller mycket sällan/aldrig haft anknytning arbetslivet.
- Riksrevisionen granskade år 2009 lärosätenas, Högskoleverkets och regeringens insatser för att främja studenternas anställningsbarhet. Resultatet av granskningen sammanfattas i Riksrevisionens

uppföljningsrapport år 2014 så här: *”Granskningen visade att arbetslivsanknytning i utbildningen inte säkerställdes och att det fanns brister i lärosätenas interna uppföljning av sina insatser. Studenterna fick otillräcklig information om arbetsmarknaden och ansvaret för vägledning om yrken och arbetsmarknad var otydligt. Frågan om anställningsbarhet var inte fokuserad i Högskoleverkets kvalitetsutvärderingar och det var också oklart om de nya kursmålen gav stöd åt insatser för att främja studenternas anställningsbarhet”*

Riksrevisionen (2009) gav en rad rekommendationer till regeringen för att främja studenternas anställningsbarhet. Ett flertal av dessa rekommendationer rör åtgärder för stärkt samverkan mellan högskolan och näringslivet inom ramen för högskolans utbildningsuppdrag, s k utbildningssamverkan.

Rekommendationerna var i korthet att:

- Högskoleverket skulle utvärdera om kursmålen främjar studenternas anställningsbarhet, samt utvärdera hur lärosätena hanterar dialogen med det omgivande samhället om utbildningarnas innehåll, dimensionering och studenternas omvärldskontakter.
- Högskoleverket skulle utveckla den arbetsmarknadsrelaterade informationen till blivande studenter.
- I högskoleförordningen skulle regeringen förtydliga lärosätenas ansvar för vägledning om studier och yrken och karriär på arbetsmarknaden
- Lärosätena rekommenderades att säkerställa arbetsmarknadsrelevans och –anknytning i utbildningarna. Samt utveckla sin arbetsmarknadsrelaterade information till blivande studenter och följa upp insatser för att främja anställningsbarheten.
- Högskoleverket borde i sitt kvalitetssäkringssystem inkludera bedömningskriterier med koppling till arbetslivsanknytning och anställningsbarhet.

Dessa rekommendationer har enligt Riksrevisionen (2014) endast delvis genomförts. Ett försök gjordes att föra in detta perspektiv i kvalitetsutvärderingssystemet som lanserades 2010, men det misslyckades på grund av metodproblem kopplat till alumnienkäter. Möjligen kommer det system för kvalitetssäkring som ska lanseras år 2016 lyckas bättre.

Högskoleverket gjorde år 2012 en kartläggning av lärosätenas arbete med utbildningarnas arbetsmarknadsanknytning. Några av verkets slutsatser var att samverkansarbetet inte var tillräckligt formaliserat och organiserat på central nivå hos lärosätena. De fann också brister i uppföljningen av

samverkansaktiviteterna och stora olikheter i den information som gavs till blivande studenter om utbildningarnas arbetsmarknadsrelevans⁶³.

En fråga som Riksrevisionen inte berört i sina rekommendationer, är behovet av att förändra resurstilldelningen till lärosätena så att etableringen på arbetsmarknaden premieras mer än idag.

Sveriges Universitets- och Högskoleförbund, SUHF, skriver i en analys att *"Resurstilldelningssystemet belönar lärosätena när de anpassar utbudet till studenternas efterfrågan men inte nödvändigtvis när de anpassar utbildningsutbudet till arbetsmarknadens behov. Ett sådant beteende kan till och med bestraffas. Om lärosätena erbjuder sådan utbildning som arbetsmarknaden behöver men studenterna inte efterfrågar i tillräcklig omfattning, uteblir intäkterna."*⁶⁴.

Svenskt Näringsliv (2013a) har uppmärksammat bristen på resurser kopplat till lärosätenas arbete med anställningsbarheten genom samverkan och kvalitetsutveckling. Svenskt Näringsliv föreslår därför att dagens resurstilldelningssystem kompletteras av komponenterna etablering, examen och kvalitet.

Låg etableringsgrad bland internationella studenter

Många internationella studenter vill stanna i Sverige efter examen, vilket är positivt. Tre av fyra har intentioner att stanna i Sverige, vilket är en bit högre än i Nederländerna men något lägre än i Tyskland.

Tabell 9. Internationella studenters intentioner att stanna i värdlandet efter examen 2011. Andel.

	Tyskland	Nederländerna	Sverige
<i>Vill stanna</i>	79,8	64,0	75,7
<i>Ej bestämt sig</i>	10,9	19,6	9,9
<i>Vill lämna</i>	9,3	16,4	14,4

De internationella studenternas intentioner rimmar dock inte med den verkliga etableringsstatistiken, som visar att få lyckas etablera sig på arbetsmarknaden i Sverige. Antalet beviljade uppehållstillstånd för arbete för personer som tidigare varit studenter vid ett svenskt lärosäte var endast 556 år 2014. Av totalt 51 985 tredjelandsstudenter under perioden 2009 – 2014 sökte och fick endast 4 519 arbetstillstånd. Det ger en konverteringsfrekvens från studier till arbete på endast 8,7 procent.

⁶³ Högskoleverket, 2012

⁶⁴ SUHF, 2014

Tabell 10. Uppehållstillstånd för studier och beviljade arbetstillstånd för tidigare tredjelandsstudenter, 2009 – 2014. Källa: Migrationsverket.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Summa	Andel etablerade totalt
Beviljade uppehållstillstånd för studier, tredjelandsstudenter	13 487	14 188	6 836	7 092	7 559	9 267	58 429	7,7 procent
Beviljade arbetstillstånd, för personer som studerar, tredjelandsstudenter	405	453	1 053	1 203	849	556	4 519	

Av de 4519 personer i tabellen ovan som beviljades arbetstillstånd efter att tidigare haft uppehållstillstånd för studier, var det endast 758 personer som fick permanent uppehållstillstånd under perioden 2009-2014. Det motsvarar 1,3 procent av de nästan 60 000 personerna som fick uppehållstillstånd för studier under samma period. Visserligen bör siffrorna jämföras med några års eftersläpning, men allt tyder ändå på att vägen från studier till arbetstillstånd och sedan till permanent bosättning är både lång och svår.

Hinder som begränsar internationella studenters möjligheter i Sverige

Flera internationella undersökningar visar på en rad konkreta svagheter i Sveriges möjligheter att etablera internationella studenter på arbetsmarknaden. Den svenska högskolepolitiken behöver utvecklas på detta område, men utmaningar finns också på annat håll – bland annat hos svenska arbetsgivare.

Enligt undersökningen *International Student Barometer* (2013) anser internationella studenter som studerar i Sverige att arbetslivsanknytningen i utbildningarna fungerar dåligt⁶⁵. De områden som ur studenternas egna perspektiv framstår som de största utmaningarna för Sverige relativt omvärlden redovisas i tabell 11 nedan.

Tabell 11. Ur *International Student Barometer* 2013.

	Globalt	Sverige	diff
Tjäna pengar	51	20	-31
Levnadsomkostnader	60	37	-23
Karriärrådgivning	71	55	-16
Arbetserfarenhet	67	52	-15
Anställningsbarhet	68	77	-9

⁶⁵ År 2013 svarade ca 5 200 internationella studenter i Sverige på hur de upplever studievistelsen här. Detta jämfördes sedan med genomsnittet för hur internationella studenter i andra länder (totalt 144 000) svarat på samma enkät.

De internationella studenterna i Sverige är i lägre grad nöjda med möjligheterna att tjäna pengar under sin studietid. 31 procentenheter färre säger sig vara nöjda med möjligheterna i Sverige, jämfört med det globala genomsnittet för alla undersökta länder som tar emot internationella studenter. Slående är att alla dessa punkter på något sätt är relaterade till arbetsmarknaden, under och efter studietiden.

I undersökningen *Train and retain. Career Support for International Students in Canada, Germany, the Netherlands and Sweden* framkommer att svenska lärosäten ligger lågt avseende samverkan och stöd för att hjälpa internationella studenter med etableringen på arbetsmarknaden⁶⁶. De främsta utmaningarna för etableringen av internationella studenter som lyfts fram i undersökningen är:

- Bristande språkfärdigheter. Det är viktigt att tillgodogöra sig värdlandets språk för att vara gångbar på arbetsmarknaden. Två tredjedelar av respondenterna på de undersökta lärosätena i bland annat Sverige anger att språket är det främsta etableringshindret.
- Bristande arbetslivserfarenhet i värdlandet. Många internationella studenter får för lite information om de jobb- och möjligheter som finns i värdlandet och i regionen kring lärosätet. De saknar strategier för jobbsökande, nätverk med arbetsgivare och vet sällan vilka språkkrav som ställs.
- Avvaktande arbetsgivare. Trots att många arbetsgivare anger att internationell kompetens är viktigt för deras verksamheter tvekar också många att anställa internationella kompetenser. Detta beror delvis på okunskap särskilt hos små och medelstora företag, om den talangpool som finns hos lärosätet. Men även de som känner till denna möjlighet tvekar eftersom processen vid anställning av utländsk arbetskraft är krånglig och omgärdad av många regler. Men det finns också en ovilja mot att ta de kostnader som krävs för att ge de internationella studenterna de kompletterande kunskaper som behövs för att leverera resultat på arbetsplatsen. Bland annat mot bakgrund av studenternas internationella rörlighet, och att arbetsgivarna uppfattar det som en risk att de internationella studenterna snart ska åka hem.
- Brist på karriärstöd hos lärosätena. Lärosätena kan öka sin service till de internationella studenterna, samt förenkla den. Ofta är informationen om regler, möjligheter till utbildning i värdlandets språk mm utspridd och svår att navigera i.
- Legala barriärer. I undersökningen anger representanter för svenska lärosäten att sex månader är för kort tid för internationella studenter att stanna och söka jobb, efter sina studier. Generellt sett är bristande

⁶⁶ The Expert Council of German Foundations on Integration and Migration, 2015.

kunskaper hos studenterna om regler och procedurer kopplade till arbetstillstånd ett stort problem i de undersökta länderna.

- Betydande avhopp från studierna, av internationella studenter. Detta är vanligt i alla de undersökta länderna. Orsakerna är inte fullständigt klarlagda.

Bristande karriär- och etableringsstöd på svenska lärosäten

Ett sätt att hjälpa internationella studenter att hitta vägar in på arbetsmarknaden är att erbjuda råd och stöd för att komma runt de praktiska hinder som finns. Det kan handla om bristande språkkunskaper, avsaknad av kunskap om arbetsmarknaden, kulturella skillnader eller brist på nätverk och kontakter med arbetsgivare. Karriärstöd kan erbjudas till både befintliga studenter och nyexaminerade studenter, generellt och riktat till internationella studenter, med allmän information och genom mer konkret stöd kopplat till övergången till arbetsmarknaden.

I undersökningen *Train and retain* framgår att 60 procent av de svenska lärosätena har generell karriärservice för internationella studenter, och att 30 procent har karriärservice med mer skräddarsydd information om den svenska arbetsmarknaden, möjligheter att träna på att skriva jobbansökningar med mera. I undersökningen framgår också att en relativt liten andel, 12 procent, av de svenska lärosätena erbjuder karriärstöd till nyexaminerade internationella studenter. De åtgärder som finns riktas istället i huvudsak till studenter som inte tagit examen än.

Nedanstående tabell är hämtad ur undersökningen *Train and retain* och jämför utbudet av riktad karriärservice till internationella studenter. Exempel på sådan karriärservice är hjälp med att fylla i jobbansökningar, hitta praktikplatser, information om arbetsmarknaden och karriärrådgivning⁶⁷.

Tabell 12. Karriärservice riktat specifikt till internationella studenter, 2015⁶⁸

	Andel lärosäten med karriärservice riktat specifikt till internationella studenter	Vanligaste tjänsterna som erbjuds inom karriärservicen
Kanada	58 %	(1) hjälp med jobbansökningar (2) hjälp med praktikplatser, traineejobb mm (3) karriärrådgivning
Tyskland	56 %	(1) hjälp med jobbansökningar (2) information om arbetsmarknaden (3) karriärrådgivning
Nederländerna	52 %	(1) information om arbetsmarknaden (2) hjälp med jobbansökningar (3) karriärrådgivning
Sverige	30 %	(1) hjälp med jobbansökningar (2) karriärrådgivning (3) information om arbetsmarknaden

⁶⁷ The expert council of German foundations on integration and migration, 2015.

⁶⁸ Ibid.

Resultaten visar att svenska lärosäten ligger relativt lågt på detta område. Även i Sveriges Förenade Studentkårers granskning av lärosätenas arbete med internationalisering (SFS, 2014) framkommer brister på detta område, på en mer generell policynivå. Deras undersökning visar att arbetslivsanknytning enbart nämns i två av lärosätenas policydokument gällande internationalisering. Arbetslivsanknytning för inresande studenter nämns endast i två av lärosätenas strategier.

Vidare konstaterar SFS "Att Sverige får låga betyg vad gäller arbetslivsanknytning är inte bara en fråga som rör internationella studenter. Flera undersökningar visar att studenter över lag efterfrågar mer kontakt med arbetslivet. SFS anser att lärosätena måste arbeta mer målmedvetet för att förbättra arbetslivsanknytningen för alla studenter. Alla initiativ för att förbättra arbetslivsanknytningen för inhemska, inresande och utresande studenter är därmed välkomna. För att skapa en långsiktig förändring tror SFS att finansieringssystemet till högre utbildning måste göras om. Lärosätena behöver både förutsättningar och incitament att säkerställa en god arbetslivsanknytning för alla studenter. Idag ska exempelvis verksamhetsförlagda inslag finansieras inom ramarna för ordinarie resurstilldelning och arbetslivsanknutna inslag premieras inte i Universitetskanslersämbetets kvalitetsutvärderingar."⁶⁹.

Möjligt behov av fler kurser i svenska till internationella studenter

När Almega 2011 frågade sina medlemsföretag om vilka kompetenskrav företag i tjänstesektorn ställer vid rekrytering fick kunskaper i svenska (talad, läst och skriven) hög prioritet⁷⁰.

I Sveriges förenade studentkårers undersökning om internationaliseringsarbetet på 27 svenska lärosäten 2014, lyfts behovet av fler kurser i svenska riktat till internationella studenter⁷¹.

Genom att söka på antagning.se går det hösten 2015 att hitta ca 25 kurser i svenska som vänder sig till internationella studenter, vid 9 lärosäten. Denna sökning missar troligtvis flera kurser⁷². Utbudet av kurser i svenska behöver utredas vidare för att få en fullständig bild.

Handläggningstider för arbetstillstånd behöver kortas

Ytterligare en utmaning för att få fler internationella studenter att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden är att det är krångligt för dem att söka arbetstillstånd efter avslutade studier. Processen är förknippad med långa

⁶⁹ SFS, 2014.

⁷⁰ Almega, 2011

⁷¹ SFS, 2014

⁷² I steg ett användes sökordet "svenska", och i träfflistan söktes därefter på "internat", "utlä", "swedish".

handläggningstider vilket medför kostnader och osäkerhet. För att kunna arbeta i Sverige efter avslutade studier krävs ett arbetstillstånd. Kommerskollegium har i en rapport från 2015 kartlagt processen om att ansöka om arbetstillstånd och kommit fram till att den är förknippad med osäkerhet och väntan. Den genomsnittliga tiden för att erhålla ett arbetstillstånd är 108 dagar (3,6 månader). I exceptionella fall har ansökningstiden uppgått till 20 månader. Kostnaden för en typisk arbetstillståndsansökan uppgår till 10 000 kronor. Av de ansökningar som inkommer avslås c:a 20 – 25 procent.

En rad åtgärder har genomförts för att underlätta tredjelandsstudenters möjligheter att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden, i enlighet med förslagen i regeringens proposition *Cirkulär migration och utveckling* (2013/14:213):

- Permanent uppehållstillstånd kan beviljas för personer som sammanlagt fyra år under de senaste sju åren har haft uppehållstillstånd för studier för utbildning på forskarnivå.
- Även familjemedlemmar till doktorander kan beviljas kunna beviljas uppehålls- och arbetstillstånd.
- Studenter som fullgjort sina högskolestudier kan ansöka om förlängt uppehållstillstånd för att stanna och söka arbete i sex månader.

Trots dessa förbättringar är möjligheterna fortfarande större att stanna och söka jobb efter fullgjorda studier i exempelvis Tyskland. Där kan de internationella studenterna söka jobb i 18 månader vilket är tre gånger längre än det svenska regelverket medger. Den svenska politiken behöver bli mer generös och konkurrenskraftig på detta område.

Stipendiesystemet behöver bli mer orienterat mot talang och etablering

Många av de stipendier som införts för internationella studenter är kopplade till biståndspolitiken och är därmed bundna till de länder Sverige valt att prioritera på detta område. Detta minskar lärosätenas möjlighet att använda stipendierna strategiskt, vilket konstateras i en tidig uppföljning som genomfördes av Högskoleverket året efter stipendiereformen⁷³.

Det framgår även av avsnitt 4.4 i denna rapport att en stor del av stipendierna till internationella studenter är knutna till de minst utvecklade länderna i världen, inom ramen för den svenska biståndspolitiken. Därmed tycks kritiken mot att stipendierna inte alltid kan användas till länder som lärosätena själva prioriterar att samarbeta med fortfarande vara giltig.

⁷³ Högskoleverket, Avgiftsreformen - lärosätenas första erfarenheter, 2011:17

Svenska Institutet skriver i sitt budgetunderlag för åren 2012-2014 att stipendiesystemet borde vara öppet för alla länder enligt förebild från Fulbright-modellen. Ett stort stipendieprogram i USA riktat till internationella studenter.

"Konkurrensen om de bästa studenterna är stenhård och om Sverige inte kan erbjuda dem bättre – eller åtminstone lika bra - villkor för att studera här, kommer de inte att komma. Om Sverige däremot kan attrahera ett antal särskilt begåvade studenter, bidrar detta till att stärka svensk högre utbildning och ökar även förutsättningarna långsiktigt att få hit fler betalande studenter. Ett stipendieprogram av denna typ är också ett mycket effektivt sätt att skapa medial uppmärksamhet kring Sverige som studiedestination i viktiga länder. Det sänder också en tydlig signal om att Sverige menar allvar med att attrahera talang." Svenska Institutets budgetunderlag 2012-2014, s 34.

Fulbright-modellen är ett stipendieprogram finansierat av USA med kontor runt om i världen, bland annat Sverige. Studenter som söker stipendier från programmet väljs ut mot bakgrund av akademiska prestationer och ledarskapspotential. Fulbright-stipendier har givits till 325 000 studenter från 155 länder de senaste sex åren. Fulbright-modellen innebär också att värdlandet är mån om att vidmakthålla en långsiktig relation och kontakt med tidigare stipendiater och gäststudenter.

Att rikta mer stipendier till att attrahera och behålla internationella talanger, oavsett ursprungsland, är därför nödvändigt. Idag är en stor del av stipendierna kopplade till biståndspolitiken vilket minskar lärosätenas utrymme att agera strategiskt och öppet kring rekryteringen av internationella talanger. Stipendiesystemet behöver bli betydligt mer talangorienterat, och biståndspolitikens inflytande bör minska kraftigt.

Fulbright-modellen är ett bra föredöme med stor öppenhet för studenter från olika länder och ett urval baserat på ledarskaps- och akademisk potential. Sverige bör utveckla något liknande.

Ur ett strategiskt perspektiv är det viktigt att talangstrategin ges stort utrymme i stipendiesystemet, vilket inte är fallet idag. Samtidigt är det viktigt att inte stipendierna helt konkurrerar ut marknadsstrategin. Omfattningen på stipendiesystemet skulle kunna kopplas till hur många internationella studenter som etablerar sig på arbetsmarknaden eller går vidare till forskarutbildning. Detta kan även styra allokeringen av stipendiemedel till lärosätena⁷⁴.

Lärosätena bör få ökat inflytande över stipendiesystemet, genom att utforma stipendier som passar deras strategiska inriktning.

⁷⁴ Boston Consulting Group, 2013

Därutöver finns det även stora möjligheter att koppla individuella incitament i stipendiesystemet till etableringen på arbetsmarknaden. Exempelvis genom att införa en etableringsbonus som faller ut efter en viss tid och inkomst i Sverige.

Svenska arbetsgivare behöver bli mer medvetna om möjligheten att rekrytera internationella studenter

I undersökningen *Train and retain* framkommer att det främst är stora arbetsgivare i Sverige som agerar aktivt för att bidra till att internationella studenter får kontakt med arbetsmarknaden. Små och medelstora företag, lokala arbetsförmedlingar och andra aktörer är endast sporadiskt engagerade i denna uppgift. Arbetsgivare av alla storlekar, privata och offentliga, behöver bli mer öppna för mångfald och arbeta mer aktivt med att attrahera internationella studenter.

En utmaning i sammanhanget är att många mindre företag saknar administrativa resurser för att hinna med att ta emot studenter på praktik, eller ge internationella studenter det extra stöd de kan tänkas behöva. Ett sätt att stimulera arbetsgivare i små och medelstora företag att bidra mer skulle kunna vara att införa samverkanscheckar till arbetsgivare som erbjuder praktikplatser och som engagerar sig på annat sätt.

6. Slutsatser

Förmågan att ta tillvara på humankapital, idéer och forskningsresultat är en viktig förutsättning för att svenskt näringsliv ska kunna fortsätta att utvecklas och därmed bidra till ökad sysselsättning. Att företag i Sverige har tillgång till välutbildad arbetskraft är också en viktig förutsättning för att både kunna attrahera och få företag att stanna i Sverige. En rad studier visar vidare att internationella studenter som stannar i Sverige är en god investering för det svenska näringslivet och samhället.

Den internationella konkurrensen om välutbildad och lätttrörlig arbetskraft ökar. Sverige står, liksom övriga länder i Europa, inför demografiska utmaningar. Samtidigt förutspås efterfrågan på lågutbildad arbetskraft minska till förmån för högskoleutbildade. Att attrahera och behålla akademisk kompetens blir därmed en viktig tillväxtfråga framöver.

Företagens internationella rörlighet ökar och ur ett svenskt perspektiv handlar utmaningen både om att behålla svenska huvudkontor och att få utländska företag att investera och etablera sig i Sverige. Samhällets investeringar i högre utbildning och forskning är en viktig konkurrensfaktor, men därutöver behöver också regelverket för kompetensmigration vara smidigt. Många individer och företag möter idag problem med långa handläggningstider hos Migrationsverket, dessa behöver kortas ner.

Förnyad högskolepolitik för internationalisering

Högskolepolitiken har blivit allt mer internationellt orienterad och en global utbildningsmarknad växer fram, vilket skapar nya utmaningar och möjligheter för svenska lärosäten. Konkurrensen med lärosäten i andra länder och med nya privata aktörer på utbildningsmarknaden växer. Nya strategier behöver utvecklas för att attrahera internationella studenter, lärare och forskare, särskilt mot bakgrund av att studieavgifter för tredjelandsstudenter har införts.

Regeringens strategi för internationalisering är inte särskilt djupgående och omfattar inte perspektivet av att se potentialen i högre utbildning som en exportprodukt. Lärosätena upplever att styrningen kring frågor som rör internationalisering är diffus och att de saknar resurser och tid för strategiska satsningar. Den nationella strategin för internationalisering behöver vässas, konkretiseras och ges tydliga resurser. Marknads- och talangstrategier behöver inom ramen för den nationella strategin, exempelvis genom ökad fokus på att se högre utbildning som en viktig exportvara. I detta sammanhang bör även de privata aktörerna bli fler som ett viktigt komplement till dagens breda och nationellt förankrade högskolor och universitet. Betalande studenter bidrar ekonomiskt och genom högt engagemang i valet av utbildning vilket kan bidra

med höjd utbildningskvalitet. Det kan också ge resurstillskott som kan användas till att attrahera fler talanger genom marknadsföring och stipendier.

Åtgärder för att stärka Sveriges attraktionskraft som studentdestination

Sverige har i grunden god attraktionskraft genom att vara en stabil, trygg miljö med väl utbyggda välfärdssystem och hög nivå av generellt välstånd. Men några utmaningar återstår. Dels behöver Sverige som studiedestination marknadsföras bättre utomlands så att kunskaperna ökar om vad Sverige har att erbjuda. Svenska Institutet bör få ökade anslag för detta. Dels behöver inkomstskatternas högsta nivå sänkas för att göra det mer lockande att komma till Sverige för studier och arbete. Sverige har internationellt sett höga marginalsatser för höga inkomster, dessa bör sänkas. För att attrahera internationella experter kan villkoren i expertskatten förbättras. En möjlighet som finns här är att införa skattelättnader för internationella studenter som jobbar extra eller etablerar sig på arbetsmarknaden efter sina studier.

Åtgärder för att etablera fler internationella studenter på arbetsmarknaden

Många internationella studenter vill jobba i Sverige efter sina studier, men allt för få gör det. Ett generellt problem är bristande samverkan högskola-näringsliv inom ramen för de utbildningar högskolorna ger. För få studenter får praktikmöjligheter, karriärrådgivning, språkstöd och kontakter med arbetsgivare under sin utbildningstid.

Almega förespråkar därför att högskolepolitiken fångar upp behovet av att stärka lärosätenas samverkansuppdrag inom ramen för sina utbildningar. Tydligare uppdrag, dedikerade resurser och regelbunden granskning behövs. För att öka studenternas anställningsbarhet och möjligheter att nyttogöra sina kunskaper genom innovationer och entreprenörskap.

Almega rekommenderar följande åtgärder för stärkt utbildningssamverkan med bättre kontakter mellan studier och arbetsliv:

- Skriv in ett tydligare uppdrag kring utbildningssamverkan i Högskolelagens 2 paragraf. Denna lyder idag "*I högskolornas uppgift ska det ingå att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta.*" Almega föreslår att paragrafen på ett tydligare sätt bör signalera studenternas betydelse för kunskapsspridning, jobb, innovationer och företagande, och att utbildningssamverkan är ett centralt verktyg för att åstadkomma detta. Genom tillägget "*Samverkan ska ske både inom forskning och utbildning, genom kunskapsspridning och arbetslivskontakter*"

- Avsätt särskilda resurser för stärkt utbildningssamverkan. Exempelvis genom att stärka och permanenta Vinnovas satsning på att främja goda samverkansmodeller, eller genom att föra in komponent kopplat till studenternas etableringsgrad i resurstilldelningssystemet⁷⁵.
- Granska lärosätenas utbildningssamverkan i det nya kvalitetssäkringssystemet för högre utbildning. Det nuvarande systemet har stort fokus på studenternas kunskapsresultat, medan det som nu utvecklas är mer processorienterat. Utbildningssamverkan bör i detta sammanhang utvärderas som en central process för att säkerställa utbildningarnas relevans för arbetsmarknaden, och att studenterna når de mer arbetslivsorienterade examensmålen.”
- Öka informationen till unga om högskoleutbildningarnas relevans för dagens och morgondagens arbetsmarknad, förekomsten av samverkan, forskningsanknytning och andra kvalitetsvariabler. Längre utbildningsprogram bör varudeklarerats med jämförbar information, så att studenterna kan göra mer välinformerade utbildningsval. Det kan handla exempelvis om etableringsstatistik, information om möjligheter till praktikplatser och andra samverkansinslag, samt värderingar av utbildningens relevans för arbetsmarknaden utifrån undersökningar av tidigare studenter.

Almega föreslår vidare att lärosätena bör bygga ut sin karriärrådgivning, erbjuda kurser i svenska och ge mer praktiskt stöd kring exempelvis jobbansökningar. Därutöver behöver det bli smidigare för internationella studenter att få personnummer och att få arbetstillstånd. Tiden som de kan stanna kvar efter examen och söka jobb bör höjas till Tysklands nivå, 18 månader.

Stipendier till internationella studenter är ett viktigt verktyg för attraktionskraft och hög etableringsgrad. Dagens stipendier är i huvudsak kopplade till biståndspolitiken och i mindre utsträckning fokuserade på att attrahera och behålla topptalanger. Kopplingen till biståndspolitiken hämmar också lärosätenas förmåga att använda stipendierna för strategiska internationella samarbeten. Omfattningen av de nationella resurserna till talangstipendier bör höra samman med hur många internationella studenter som etablerar sig på arbetsmarknaden. Det kan även behövas individuella incitament i stipendiesystemet som stimulerar internationella studenter att stanna och ta jobb, i form av bonusar kopplat till etableringen på arbetsmarknaden.

Slutligen har också arbetsgivarna ett ansvar för att de internationella studenterna etableras på arbetsmarknaden. Särskilt små och medelstora företag

⁷⁵ Svenskt Näringsliv, 2013

behöver bli bättre på att inkludera internationella studenter i sitt rekryteringsunderlag och genom att erbjuda praktikmöjligheter. Ökad mångfald på arbetsplatserna är viktigt för att klara internationaliseringens utmaningar och ger som forskningen visat ökade exportmöjligheter. Ökad mångkultur på arbetsplatserna och mer tillåtande attityd till att engelska används i kommunikationen mellan medarbetarna och med kunderna kan bidra till att öka attraktiviteten och förmågan att behålla fler internationella studenter.

Ett sätt att stimulera arbetsgivare i små och medelstora företag (SME-företag) att bidra mer till rekrytering av internationella studenter är att införa ekonomiska incitament för att ta emot internationella studenter på praktik. I rapporten *Utbildningssamverkan – för jobb, innovation och företagande* föreslår författaren att det bör införas ett system med samverkanscheckar som riktar sig till små och medelstora företag som tar emot studenter på praktik. Andra sätt att underlätta för arbetsgivare att rekrytera studenter, som prövats i andra länder, är dels via så kallade studentmedarbetaravtal (Danmark)⁷⁶, dels genom att erbjuda skattelättnader för SME-företags investeringar i kompetensutveckling av sin personal (Tyskland, Nederländerna och Österrike)⁷⁷. Studentmedarbetaravtal syftar till att underlätta för studenter att jobba extra med relevanta arbeten under studietiden, medan skatteavdrag för kompetensinvesteringar är ett verktyg som kan underlätta företagets färdigutbildning av nyexaminerade studenter.

⁷⁶ Svenskt Näringsliv, 2010

⁷⁷ World Economic Forum, 2010

Källförteckning

- Achtenhagen, Leona. *Internationalization competence of SMEs*, Entreprenörskapsforum, 2011.
- Almega, *Globala värdekedjor – så påverkar de utrikeshandeln*, 2014.
- Almega, *Kompetenser för handlingskraft*, 2011.
- Almega, *Kompetensinvandring – så hotar motståndet svensk ekonomi*, 2014.
- Arbetsförmedlingen, *Nettoinvandring, sysselsättning och arbetskraft*, 2014.
- Arena idé, *900 miljarder skäl att uppskatta invandring*, 2015.
- Australian Council for Private Education and Training, *The Australian education sector and the economic contribution of international students*, 2009.
- Becker, Sascha O. Ekholm, Karolina. Nilsson Hakkala, Katariina. *Produktionen flyttar utomlands? SNS förlag*, 2010.
- Becker, Rosa & Kolster, Renze. *International student recruitment: policies and developments in selected countries*. Nuffic (Nederländernas organisation för internationellt samarbete i högre utbildning), 2012.
- Boston Consulting Group, *Förslag till ny stipendiemodell för utomeuropeiska studenter*, 2013.
- Cedefop, *Internationalisation and changing skills needs in European small firms*, 2002.
- DAAD. *The financial impact of cross-border student mobility on the economy of the host country*. 2013.
- Ekholm, Karolina. *Globaliseringens drivkrafter och samhällsekonomiska konsekvenser*, Globaliseringsrådet, 2008.
- Eklund, Johan E. Karlsson, Peter och Pettersson, Lars. *Högre utbildning och konkurrenskraft*, Jönköping International Business School, 2013.
- EMN Sverige, *Invandring av internationella studenter till Sverige*, 2012.
- Entreprenörskapsforum, *Utlandsfödda och företagens internationalisering – ett lyft för tjänsteexporten?* 2014.
- European Migration Network, *Attracting highly qualified and qualified third-country nationals to Sweden*, 2013.
- European Migration Network, *Immigration of International Students to Sweden*, 2012.
- EU-Kommissionen. *The European Higher Education Area in 2012, Bologna Process Implementation Report*. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2012.

Högskoleverket, *Högre utbildning och forskning 1945 – 2005*, Rapport 2006:3 R.

Högskoleverket, *Utländska studenter i Sverige*, 2008:7 R. 2008.

Högskoleverkets rapportserie 2008:15. *En högskola i världen – internationalisering för kvalitet*. 2008.

Högskoleverket, *Kontaktaktiviteter – Högskolornas verksamheter för utbildningarnas arbetslivsanknytning*, rapport 2012:23 R, 2012.

IMF, *World economic outlook*. Kapitel 5. *Globalization of labor*. April 2007.

Institutet för framtidsstudier, *Free movers som resurs och strategi*, 2003.

IFAU, *Kontakter och ungdomars arbetsmarknadsinträde*, rapport 2013:20, 2013.

IFN (Institutet för näringslivsforskning), *Local Multipliers and Human Capital in the US and Sweden*. Av Moretti, Enrico och Thulin, Per. Working paper 914, 2012.

IMD, *World Talent Report 2015*, 2015.

ITPS (numera Tillväxtanalys), *Tillväxtpolitisk utblick*, nr 3 2007. 2007.

IT&Telekomföretagen, *Akut och strukturell kompetensbrist i IT- och telekomsektorn*, 2015.

Jusek, *Effektivare vägar mellan studier och arbetsliv*, 2011.

Kommerskollegiums rapport 2015:5. *Trade Costs of Visas and Work Permits, A trade facilitation perspective on movement of persons*. Stockholm. 2015.

Konjunkturinstitutet, *Är ett bibehållet offentligt åtagande ett hållbart åtagande?*, 2014.

Konjunkturinstitutet, *Konjunkturbarmetern 2015 Q2*, 2015.

Kungliga Tekniska Högskolan. Årsredovisning: 2013. 2013.

Lifvendahl, Tove et al. *Sverige i den globala konkurrensen om kompetens. Jakten på det nya kapitalet*. Stockholm. Fores, 2014.

Långtidsutredningen 1999 bilaga 6, *Sveriges konkurrensfördelar för export och multinationell produktion*. 1999.

Mazzarol, T. *The Third Wave: Future Trends in International Education*, Centre for Entrepreneurial Management and Innovation, www.cemi.com.au, 2001.

Mazzarol, T. *Push-Pull Factors Influencing International Student Destination Choice*, Centre for Entrepreneurial Management and Innovation, www.cemi.com.au, 2011.

Morris- Lange, Simon. *International Survey-to Work Support Services for International Students in Four Countries*. The Expert Council of German Foundations in Integration and Migration, 2012.

Oecd, *Education at a glance*. 2014.

OECD, *Emergence of private higher education funding within the OECD area*, 2006.

OECD, *Global trade and specialization patterns over the next 50 years*, 2014.

Proposition 2000/01:12 *Beskattning av utländska nyckelpersoner*. 2001.

Proposition 2004/05:162. *Ny värld – ny högskola*. 2005.

Proposition 2008/09:175. *Gränslös kunskap – högskolan i globaliseringens tid*. 2009.

Proposition 2009/10:65. *Konkurrera med kvalitet – studieavgifter för utländska studenter*. 2010.

Riksrevisionen, *Studenternas anställningsbarhet – regeringens och högskolans insatser*, RiR 2009:28, 2009.

Riksrevisionen, *Riksrevisionens uppföljningsrapport 2014*, 2014.

Saco, *Vad kostar en akademiker?* 2015.

SFS, *Räcker det med undervisning på engelska?* 2014.

SOU 2000:92. *Advantage Sweden – insatser för ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige*. 2000.

STINT, *Förutsättningar för strategisk internationalisering vid svenska universitet och högskolor – en analys ur ett lednings- och styrelseperspektiv*, 2011.

STINT, *Svenska kunskapssystemet – en möjlighet till framtida export*, 2011.

SUHF, *Resurser för utbildning och forskning*, 2014.

Svenska Institutet, *Budgetunderlag 2012-2014*, 2011.

Svenska Institutet, *För Sverige i världen - årsredovisning 2014*, 2015.

Svenskt Näringsliv, *En bro till arbetsmarknaden – det danska studentmedarbetarsystemet*, 2010.

Svenskt Näringsliv, *Samverkan ger kvalificerade jobb och nöjdare studenter*, 2012.

Svenskt Näringsliv, *Ett nytt finansieringssystem för högskolan*, 2013a.

Svenskt Näringsliv, *Hur etableringar av nya aktörer inom högre utbildning kan underlättas*, 2013b

The Expert Council of German Foundations on Integration and Migration, *Train and retain*, 2015.

Tillväxtanalys, *Direktinvesteringar i tjänstesektorn och offshoring av tjänster*, 2011.

Tillväxtanalys, *Styrning och organisation av universitet*, 2014.

Tillväxtanalys, *Svenska koncerner med dotterbolag i utlandet 2012, 2014.*

Tillväxtanalys, *Utländska företag, 2013.*

Tillväxtverket, *Näringslivets internationalisering tar nya vägar, Företagens villkor och verklighet, 2014.*

Tillväxtanalys, *Forskning och utveckling i internationella företag 2013, 2015.*

UNESCO, *The international mobility of students in Asia and the Pacific, 2013.*

UNFPA (United Nations Population Fund), *The power of 1.8 billion, 2014.*

Universitetskanslersämbetet, *Fyra år med studieavgifter, 2015a.*

Universitetskanslersämbetet, *Inresande studenters prestationsgrad fortsätter att öka – En analys av studenternas prestationsgrad för läsåren 2004/05–2012/13, 2015b.*

Universitetskanslersämbetet, *Internationellt perspektiv, 2013.*

Universitetskanslersämbetet, *Utbildningens internationalisering, UKÄ-rapport nr 21, 1974.*

Universitets- och högskolerådets rapport. *Reflektioner om strategisk internationalisering.* Stockholm, 2014.

Utbildningsdepartementets skriftserie rapport nr 1. *Internationell rörlighet bland högskoleutbildade. Beskrivning av utvandring och invandring i Sverige under 1900-talet.* Stockholm: AB Danagårds Grafiska. 2001.

Världsbanken, *Sweden's Business Climate: Opportunities for Entrepreneurs through Improved Regulations, 2014.*

World Economic Forum, *Stimulating Economies through Fostering Talent Mobility, 2010.*

Webbmaterial:

[Ekonomifakta.se;](http://www.ekonomifakta.se)

<http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Ekonomi/Utrikeshandel/Export-och-import-over-tid/>

Finlands utbildningsdepartement. *Statsrådets principbeslut: Från intresse till efterfrågan och produktstrategiska riktlinjer för Finlands utbildningsexport, 29/4 2010;*

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/koulutusvieti/liitteet/Utbildningsexportstrategi.pdf>

Forum för studentmobilitet. Fakta om studentmobilitet;

<http://www.uhr.se/sv/Internationellt/Forum-for-internationalisering/Material-om-internationalisering>

Study in Germanys hemsida; https://www.study-in.de/en/plan-your-studies/requirements/8000-euros-for-one-year_27533.php

University world news, *International students: a \$100 billion business?*, 2009; <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20090925022811395>

Valles, Guillermo *Key trade and trade policy trends*, presentation vid United Nations Conference on Trade and Development, Genève, 18 – 22 maj 2015; http://unctad.org/meetings/en/Presentation/tdc_7th2015_item2_Valles_en.pdf

World Education News & Reviews (2009), *What defines an international student?* <http://wenr.wes.org/2009/09/wenr-september-2009-feature/>

Times Higher Education webbartikel, <https://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking/analysis/tectonic-shifts-point-to-asia-taking-on-the-mantle>

<http://www.oresundsinstitutet.org/expertskatter-i-sverige-och-danmark/>

Övrigt material:

Aalto universitetets studentkårs hemsida; <http://ayy.fi/sv/blog/2013/11/11/vi-vill-ha-fler-internationala-studenter-med-terminsavgifter-far-vi-farre/>, 2013

International Student Barometer Autumn Wave 2013. I graduate International Insight, 2013.

Förslag till ny stipendiemodell för utomeuropeiska studenter. The Boston Consulting Group, 2013. Intern projektdokumentation.